Byl jednou jeden tablet: děti (0-8) a digitální technologie

Kvalitativní studie
Národní report – Česká Republika

Věra Kontríková, Martina Černíková, David Šmahel

Masarykova Univerzita

Fakulta sociálních studií

Brno, Česká Republika

Email: kontriko@fss.muni.cz

Web: http://irtis.fss.muni.cz

Únor 2015

Young Children (0-8) and Digital technology (Děti (0-8) a digitální technologie)

Studie financovaná a koordinovaná

Digital Citizen Security Unit Institute for the Protection and Security of the Citizen

Joint Research Centre

The European Commission's in-house science service

www.jrc.ec.europa.eu

Odpovědná a kontaktní osoba: Stephane Chaudron, Kontakt: stephane.chaudron@jrc.ec.europa.eu

Odpovědná a kontaktní osoba pro Českou republiku: Věra Kontríková, Kontakt: kontriko@fss.muni.cz

Tento pilotní projekt *„Děti a digitální technologie – kvalitativní studie" (Young children and Digital technology – qualitative study)* proběhl v rámci projektu ECIT, Empowering Citizens' Rights in emerging ICT (Project n. 572) vedeného Joint Research Centre pod záštitou Evropské komise.

Projekt se snaží identifikovat nové hrozby vedle sociálních sítí, které mají informační a komunikační technologie pro děti. A následně formulovat doporučení, která by posílila práva děti pomocí prevence a zmírnění těchto nově vznikajících rizik skrze vzdělávání, zvyšování pozornosti škol a komunit, a sladění osobních a digitálních interakcí.

Česká verze projektu vznikla doslovným překladem originální anglické verze. Anglická verze reportu, ostatní národní reporty a závěrečný report jsou dostupné zde:

http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC93239

Obsah

1 Shrnutí 4

1.1 Klíčová zjištění 4

1.2 Doporučení 4

1.3 Možnosti uplatnění výsledků 5

2 Úvod 6

2.1 Struktura reportu 7

3 Popis rodin 8

3.1 První rodina 8

3.2 Druhá rodina 9

3.3 Třetí rodina 10

3.4 Čtvrtá rodina 11

3.5 Pátá rodina 12

3.6 Šestá rodina 13

3.7 Sedmá rodina 14

3.8 Osmá rodina 15

3.9 Devátá rodina 16

3.10 Desátá rodina 17

4 Zjištění 18

4.1 Jak děti mladší 8 let používají nové (online) technologie? 18

4.1.1 Typy zařízení a jejich používání 18

4.1.2 Hraní her 20

4.1.3 Násilí a krev ve hrách 21

4.1.4 Komerční rizika ve hrách 21

4.1.5 Edukační hry a programy 22

4.1.6 Sledování videí 22

4.1.7 Sledování www stránek a blogů 23

4.1.8 Focení, natáčení videa a práce s fotografiemi a obrázky 23

4.1.9 Sociální sítě 23

4.1.10 Ostatní používané aplikace 23

4.1.11 Televize 24
4.1.12 Mobily 24
4.1.13 Jaké mají děti znalosti a co umí dělat s technologiemi? 25
4.1.14 Propojení online a offline zkušeností dětí 26
4.2 Jak jsou tyto technologie vnímány různými členy rodiny? 28
4.2.1 Média jako zdroj zábavy, zájmu a odpočinku 29
4.2.2 Média jako zdroj informací a prostředek k získání dovedností 31
4.2.3 Média v sociálním kontextu 32
4.2.4 Média v historickém kontextu 33
4.3 Jakou roli tyto technologie hrají v životě dětí a jejich rodičů? 34
4.4 Jak rodiče usměrňují používání technologií dětmi? 36
4.4.1 Explicitní pravidla užívání technologií 36
4.4.2 Implicitní pravidla užívání technologií a absence pravidel 37
4.4.3 Propojení explicitních a implicitních pravidel užívání technologií s offline světem 38
5 Metody 40
5.1 Oslovení účastníků výzkumu 40
5.2 Výzkumný soubor 40
5.2.1 Specifika českého kontextu a tohoto vzorku 40
5.3 Sběr dat 41
5.4 Záznam a metoda analýzy dat 42
6 Diskuze 43
6.1 Co mohlo ovlivnit výsledky této studie 43
6.2 Limity studie 43
6.3 Praktická doporučení pro budoucí výzkum 44
6.4 Další směry budoucího výzkumu 45
7 Závěr 47
7.1 Doporučení pro rodiče 47
8 Použitá literatura 49

1 Shrnutí

Tento výzkum se zabývá souvislostmi používáním technologií u dětí do osmi let věku. Pomocí explorativního a hloubkového výzkumného designu se snaží vyplnit některé mezery v současném poznání tím, že se nesoustředí jen na samotné používání technologií dětmi, ale zajímá se i o místo nových médií v kontextu ostatních aktivit dětí a o jejich role ve fungování celé rodiny.

1.1 Klíčová zjištění

Nová média jsou stabilní součástí života dětí. Děti se liší v míře, v jaké média používají a činnostech, které s nimi vykonávají. Jejich činnost s technologiemi je ale rozšířením aktivit z „offline“ života: média jsou pro děti další hračkou, dalším zdrojem informací, dalším zařízením pro sledování pořadů. Děti skrze technologie rozvíjejí i svoje „offline“ zájmy, například si vyhledávají obsahy spojené s jejich oblíbenými hudebníky či sportovci.

Někteří rodiče podceňují rizika používání technologií u svých dětí. Rizika technologií vidí rodiče především v budoucnosti, konkrétně s příchodem adolescence a zájmu dětí o online sociální sítě, skrze které mohou být děti obtěžovány ze strany dalších uživatelů internetu, jak vrstevníků, tak dospělých. Rodiče však podceňují již současná rizika, jelikož se domnívají, že „děti si na internetu jen hrají“, což není jako riziko dostatečně vnímáno. Mnoho z dětí v našem výzkumu se však setkává ve hrách s násilnými obsahy, popisují komerční rizika, jedna holčička vyhledávala stránky o hubnutí a měla ve svém telefonu nainstalovanou „svlékací hru“ pro dospělé.

Děti umí s technologiemi spoustu věcí, ale ne všechno. Děti dokáží snadno zacházet s digitálními zařízeními, umí ovládat a instalovat nejrůznější aplikace, umí vyhledávat na internetu. Přesto se setkávají se situacemi, které nezvládají. Rodiče si všímají, že děti se učí zacházet s digitálními zařízeními snadněji než oni, ale zároveň reflektují kognitivní vývoj dětí, kdy sedmileté děti ještě neovládají kritické myšlení a hůře rozlišují mezi skutečným a neskutečným.

Díky mobilním telefonům mají rodiče větší kontrolu nad dětmi. Zároveň ale ztrácí kontrolu nad činnostmi dětí s mobilními telefony. Jedním z motivů, proč pořídit dítěti mobilní (příp. chytrý) telefon, je pro rodiče možnost dítě kontrolovat, když s ním nejsou osobně. Například mohou dítěti volat, když jde samo do školy. Zároveň je mobil vnímán jako první soukromé digitální zařízení dítěte a rodiče ztrácí kontrolu, co děti s mobily dělají a jaké v nich mají hry a aplikace.

Média rodičům pomáhají. Rodiče používají technologie kromě jiného k tomu, aby se děti skrze ně „zabavily“. Někdy dokonce hovoří o „odkládání“ dětí k technologiím nebo o „hlídání“ dětí technologiemi, kdy rodiče ví, že dítě zabavené u technologie nepodnikne nic nežádoucího. Zároveň se ale rodiče snaží používat technologie tímto způsobem s mírou, například pouze v situacích, které děti obvykle nudí, jako je čekání a dlouhé cesty.

1.2 Doporučení

Na základě našich zjištění můžeme formulovat několik konkrétních doporučení, která mohou pomoci rodičům vylepšit výchovu dětí s ohledem na používání nových technologií.

Rodiče podceňují rizika technologií pro děti do 8 let. **Rodiče by s riziky měli být lépe obeznámeni** a nezaměřovat se v mediaci pouze na často médii popisovaná (a minimálně rozšířená) rizika typu závislosti na internetu, setkání s pedofily či kyberšikanu.

Naše zjištění dále poukazují na to, že mnohé problémy je nutno řešit i na dalších úrovních, nejen na úrovni primární rodiny. Na lokální úrovni je potřeba dbát na **komunikaci pravidel používání technologií** a sladit výchovné přístupy mezi rodiči a školou.

Děti kognitivně nedokáží dostatečně zhodnotit obsah na internetu a důsledky všech svých akcí. Bylo by vhodné lépe zajistit, aby se děti nedostávaly k nevhodnému obsahu – rodiče by měli děti kontrolovat při sledování online obsahů, případně samotným dětem pouštět pouze offline obsahy a třeba i odpojit zařízení od internetu.

Rodiče by se měli zaměřit na pozitivní obsahy, které skrze média svým dětem poskytují. Přístup k internetu by měly mít děti zatím omezený ve všech zařízeních, například pouze na stránky, kde mají rodiče ověřené, že jsou pro děti bezpečné obsahy. K tomuto účelu lze doporučit použití specializovaného software určeného pro rodiče.

1.3 Možnosti uplatnění výsledků

Tento pilotní projekt kromě výše popsaných konkrétních zjištění a doporučení odkryl také nové otázky a směry v oblasti výzkumu role médií v životě malých dětí.

V dalším výzkumu doporučujeme zaměřit se na pochopení **souvislostí rodičovských pravidel, používání technologií dětmi a následných dopadů obojího na vývoj dětí**. Především navazující longitudinální výzkum s malými dětmi by mohl přinést hlubší porozumění tomu, jaká je správná rodičovská mediace pro děti věku do 8 let. Je například vůbec správné děti v tomto věku v používání technologií výrazně omezovat? Pokud ano, ztrácí tím dítě něco? Pokud ne, co to dítěti přináší do budoucna?

To všechno jsou otázky, které rodiče každodenně řeší a na které výzkum zatím nezná odpovědi. Doporučujeme navázat na tento pilotní projekt a dále se hlouběji zaměřovat na tyto otázky a zkoumat je v kontextu fungování celého rodinného systému. Také ale doporučujeme rozšířit pole zkoumání a detailněji zachytit vliv dalších aktérů ovlivňujících používání technologií, především pak **roli vrstevníků a školy**, a také zachytit různé faktory v návaznosti na **rozdílné sociální či ekonomické zázemí** rodin.

Na základě našich zjištění také navrhujeme následující konkrétní kroky související s informacemi dostupnými na internetu. Tato opatření by pomohla zlepšit rodičovské vedení užívání technologií dětmi a zároveň zbránit negativním zkušenostem, s kterými se děti již v tomto věku setkávají.

Na úrovni řízení poskytování obsahů dětem by bylo vhodné **prosadit nutnost registrace dětí do aplikací s audiovizuálním obsahem**, která by pak selektovala nabídku videí s ohledem na věk uživatele. Také by prospělo zavedení **jasného systému označování a rozlišování placených a neplacených aplikací**, děti by k placeným aplikacím neměly mít vůbec přístup.

Z hlediska poskytovatelů obsahů by bylo vhodné vyvinout **specializované portály pro rodiče**, které například soustřeďují na jednom místě různé vzdělávací obsahy či hry, které jsou pro děti vhodné. Takové portály by byly ověřeným zdrojem a současně by rodičům umožnily lépe se orientovat v existující nabídce těchto produktů.

2 Úvod

S rozvojem nových technologií používají nová média čím dál mladší děti, nezřídka od roka do osmi let (Findahl, 2013) a přitom o jejich používání víme méně než o starších věkových skupinách. Aktuální přehled studií provedených v evropském prostoru na téma „děti a internet“ ukázal na mezery v dosavadním poznání: Jen malé procento studií se zaměřuje na děti mladší 8 let, studie se soustředí hlavně na pevný internet a neberou v potaz mobilní zařízení, výzkumy se zaměřují častěji na rizika spojená s používáním internetu a opomíjejí zisky a příležitosti pro děti, a konečně málo je známo o roli rodičů a dalších osob v používání nových technologií dětmi (Ólafsson, Livingstone, & Haddon, 2014).

Tento pilotní projekt *„Děti a digitální technologie – kvalitativní studie“ (Young children and Digital technology – qualitative study)* se snaží některé z těchto mezer vyplnit. Soustředí se na děti ve věku do 8 let a zároveň bere v potaz rodinný kontext. Vychází z předpokladu, že mladších dětí jsou rodiče hlavním činitelem přístupu dětí k novým technologiím. Projekt zaujímá hloubkový přístup, kdy se soustředí na menší množství případů, ale snaží se zachytit co nejvíce aspektů používání technologií dětmi. Tyto aspekty byly shrnuty do čtyř témat:

1. Jak děti mladší 8 let používají nové (online) technologie[1]?
2. Jak jsou tyto technologie vnímány různými členy rodiny?
3. Jakou roli tyto technologie hrají v životě dětí a jejich rodičů?
4. Jak rodiče usměrňují používání technologií dětmi?

Tato pilotní studie probíhá v rámci projektu ECIT, Empowering Citizens’ Rights in emerging ICT (Project n. 572) vedeného Joint Research Centre pod záštitou Evropské komise, který se snaží identifikovat nové hrozby vedle sociálních sítí, které mají informační a komunikační technologie pro děti. A následně formulovat doporučení, která by posílila práva děti pomocí prevence a zmírnění těchto nově vznikajících rizik skrze vzdělávání, zvyšování pozornosti škol a komunit, a sladění osobních a digitálních interakcí.

Na projektu spolupracují výzkumná centra z několika evropských států, vedle České republiky jej řeší výzkumné týmy z Belgie, Finska, Itálie, Německa a Velké Británie. Za Českou republiku projekt realizovali členové „Interdisciplinary Research Team for Internet and Society“ (IRTIS – irtis.fss.muni.cz), který působí v rámci Institutu pro výzkum dětí, mládeže a rodiny Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Výzkumníci pracující primárně na projektu jsou autory této zprávy: prof. PhDr. David Šmahel, Ph.D., Mgr. Věra Kontríková, Mgr. Martina Černíková, plus Mgr. Alena Černá, Bc. Jiří Motýl, Mgr. et Mgr. Hana Macháčková, Ph.D., Mgr. Lenka Dědková a Bc. Vít Gabrhel se podíleli na sběru dat, jejich kódování a psaní tohoto reportu.

[1] Novými (online) technologiemi v tomto textu míníme tzv. informační a komunikační technologie, resp. mediální technologie nebo nová média, tedy technologie založené na digitálním kódování dat. Pojem „technologie“ používáme v nejširším slova smyslu a zahrnujeme pod něj jak fyzická zařízení (hardware – osobní počítače, notebooky, tablety, mobilní telefony i chytré telefony, ale i fotoaparáty a přehrávače hudby), tak aplikace pro tato zařízení (software – např. hry, multimediální přehrávače, webové prohlížeče, textové editory aj.) a zároveň i počítačové sítě (internet) a s nimi spojené služby (internetové vyhledávače, webové stránky a portály, sociální sítě apod.). Pro účely tohoto projektu se zabýváme i televizí, která bývá označována jako klasické médium, ale mívá v rodině důležitou úlohu. Pro označení nových technologií používáme v dalším textu pouze slovo „technologie“, případně „média“ a tyto pojmy používáme zaměnitelně pro větší čtivost textu.

2.1 Struktura reportu

Tato zpráva popisuje průběh a výsledky výzkumu v České republice, kde vedli výzkumníci rozhovory v desetiti rodinách s dětmi a jejich rodiči. Kapitola 5 Metody se věnuje procesu získávání účastníků, sběru dat a popisu jejich analýzy. Vzhledem k hloubkovému charakteru studie věnujeme zvláštní pozornost jednotlivým zúčastněným rodinám, jejichž charakteristiky předkládáme v kapitole 3 Popis rodin. V následující kapitole 4 Zjištění se věnujeme našim zjištěním ohledně výše uvedených témat. V první části 4.1 Jak děti mladší 8 let používají nové (online) technologie? popisujeme, k jakým zařízením mají děti přístup, a více rozebíráme souvislosti používání televize a mobilních telefonů dětmi. Popisujeme široké spektrum aktivit, které děti na digitálních zařízeních provozují, kdy obvyklou činností jsou hry, ale dále se děti věnují sledování videí, zjišťování informací a dalším činnostem. Dále jsme zjišťovali, co všechno děti s technologiemi umí a jak je používání technologií dětmi propojeno s dalšími oblastmi jejich zájmů a prožívání.

Ve druhé části 4.2 Jak jsou tyto technologie vnímány různými členy rodiny? řešíme úhly pohledu, skrze které děti a rodiče nová média nahlížejí. Identifikovali jsme čtyři hlavní perspektivy, které postupně popisujeme: (1) média jako zdroje zábavy a zájmu dětí, (2) média jako zdroj informací a dovedností, (3) média v sociálním kontextu a (4) média v historickém kontextu.

Ve třetí části 4.3 Jakou roli tyto technologie hrají v životě dětí a jejich rodičů? se věnujeme popisu rolí, jaké média v rodinách hrají. Řešíme zde roli edukační, praktickou a socializační, dále možnost vyplnit technologiemi volné chvíle dětí, možnost rodičů odložit děti k technologiím nebo je nechat technologiemi hlídat, a konečně možnost skrze technologie udržovat kontakt mezi členy rodiny navzájem nebo možnost kontroly a ochrany dětí pomocí technologií.

V poslední části výsledků 4.4 Jak rodiče usměrňují používání technologií dětmi? popisujeme strategie rodičů, kterými řídí používání médií dětmi. Představujeme explicitní a implicitní pravidla, kterými se používání technologií malými dětmi v rodinách řídí, a dále uvádíme, jak jsou tyto pravidla propojeny, respektive vsazeny do běžného života rodin.

Ačkoliv jednotlivá témata předkládáme v této zprávě odděleně, ve skutečnosti jsou v životech dětí a jejich rodičů plynule provázaná. Například dětské používání technologií a co všechno děti s technologiemi umí je ovlivněno tím, co rodiče dětem dovolí, či k čemu je přímo vedou. Aktivity dětí s technologiemi jsou úzce propojeny s jejich digitálními znalostmi. Způsoby, které rodiče volí pro řízení používání technologií dětmi, souvisí s jejich obecnými přesvědčeními a jejich vnímáním technologií. V neposlední řadě, konkrétní události, které se dětem při používání technologií udály, ovlivňují jejich vnímání technologií, zacházení s nimi, a působí i na rodiče.

Zpráva pokračuje kapitolou 6 Diskuze, kde představujeme naše výsledky v kontextu stávajících zjištění, zamýšlíme se nad limity realizovaného výzkum a navrhujeme možné kroky výzkumu do budoucna. V kapitole 7 Závěr, pak shrnujeme klíčová zjištění a doporučení.

3 Popis rodin

3.1 První rodina

Členové rodiny žijící v jedné domácnosti	Věk	Povolání	Ukončené vzdělání	Účast na rozhovoru
Matka	35 let	Mateřská dovolená	Učňovské	Ano
Dcera	7 let 6 měsíců	Žákyně	2. třída ZŠ	Ano
Syn	1 rok 6 měsíců	Doma s matkou	-	Ano - pasivně

Popis

Matka žije s oběma dětmi v jednopokojovém bytě (1+1) blízko centra města v pěší dostupnosti do školy, kterou navštěvuje dcera (cca 10 minut). Matka je samoživitelka a její měsíční příjmy se nachází pod půlkou národního mediánu. Otec v domácnosti nežije. Matka zmiňuje, že dcera za ním odjíždí na víkendy. Rodiče spolu o pravidlech užívání technologií dětmi nemluví.

Dcera má vlastní tablet a chytrý telefon. Druhý chytrý telefon a notebook využívá hlavně matka. Syn používá technologie se sestrou. Děti se dívají na dětské pořady a pohádky v televizi.

> "Není to špatně úplně (technologie), to rozhodně ne. Ale do jisté míry. Do té míry kdy na tom jenom hrají hry, koukají se jenom na kreslené pohádky, do té doby jo… Do té doby než se dostane k internetu jako takovému. Jo, než začne číst, co se děje ve světě, co je špatně."

V úvodní hře spolupracovala holčička zejména s výzkumníkem mužem a lepila obrázky podle jeho pokynů. Matka přihlížela a starala se o okolo pohybujícího se syna. Snažila se dceři radit s tím, kolik je hodin. Dcera popisovala, jak chodí sama do školy a po škole jde hned domů, kde spí. Po probuzení se dívá na televizi, vezme si něco k jídlu a myslí na tablet. Večer se dívá na televizní vysílání z tabletu. Hovoří o herní konzoli, kterou nemá, ale chtěla by ji. Dcera je již od příchodu výzkumníků hovorná a přátelská.

Rozhovor s maminkou a výzkumnicí ženou probíhal v obývacím pokoji spojeném s kuchyní. Syn během rozhovoru běhal kolem a nosil různé hračky. Později se dožadoval, aby mu matka sundala přenosný DVD přehrávač. Napodoboval matku, jak telefonuje. Matka je sdílná, mluví otevřeně. Rozhovor s dcerou proběhl s výzkumníkem mužem v ložnici spojené s dětským pokojíčkem. Dcera měla k dispozici tablet a chytrý telefon.

3.2 Druhá rodina

Členové rodiny žijící v jedné domácnosti	Věk	Povolání	Ukončené vzdělání	Účast na rozhovoru
Otec	37 let	Auditor	Vysokoškolské	Ano
Matka	39 let	Technolog	Vysokoškolské	Ne
Syn	7 let 11 měsíců	Žák	2. třída ZŠ	Ano
Dcera	6 let 2 měsíce	Žákyně	1. třída ŽŠ	Ne

Popis

Čtyřčlenná rodina žije v panelovém domě na okraji většího města, děti zde mají svůj vlastní pokoj. Rodinný příjem se nachází v národním průměru. Rodiče byli vůči výzkumu velmi vstřícní, účastní se i dalších studií.

Doma děti využívají počítač a u babičky tablet. Dále jim otec půjčuje na hraní her svůj mobilní telefon.

Úvodní hry se účastnila celá rodina, rodiče dětem pomáhali kladením otázek a pořadím aktivit. Děti chodí spolu do školy a v družině hrají sportovní hry. Děti navštěvují sportovní a přírodovědné kroužky. Po příchodu domů nejdříve dělají úkoly do školy a pak si můžou hrát, venku anebo na počítači, či sledovat televizi. Rodiče zmiňují, že používání technologií je za odměnu, pokud mají děti všechno hotovo.

> "Ono je samozřejmě strašně jednoduchý pustit televizi, šmitec. Ale radši si s ním tam půjdu číst, radši si někde něco zahrajeme, než abych se jich zbavil. Jsou samozřejmě situace, kdy jsem unavený z práce, tady dělání úkolů a jiných věcí, a tak nerad, ale člověk k tomu sklouzne, k používání těch zkratek "prostě řekl jsem, hotovo, šmitec", žádná diskuze. Ale zároveň většinu toho času vysvětlujete, teda proč ne a že jste se tak domluvili."

Ač byli v době konání výzkumu přítomni všichni členové rodiny, po domluvě se rozhodlo, že individuální rozhovor proběhne pouze s otcem a se synem. Matka se mezitím starala o dceru. Rozhovor s otcem vedla výzkumnice (žena) v obývacím pokoji, rozhovor se synem probíhal v kuchyni. Syn měl k dispozici otcův mobilní telefon. Chlapec nebyl příliš hovorný, dával hlavně jednoduché odpovědi. Výzkumnice proto použila i další aktivity z Knihy – Hrajte si a učte se: Být on-line. Ke konci rozhovoru se synem přichází do místnosti matka s dcerou a doplňují některé chlapcovy výpovědi.

3.3 Třetí rodina

Členové rodiny žijící v jedné domácnosti	Věk	Povolání	Ukončené vzdělání	Účast na rozhovoru
Matka	35 let	OSVČ - Architektka	Vysokoškolské	Ano
Otec	35 let	OSVČ - oblast stavebnictví	Vysokoškolské	Ne
Syn	7 roků 4 měsíce	Žák	2. třída ZŠ	Ano
Syn	3 roky 6 měsíců	Navštěvuje MŠ	-	Ano - pasívně

Popis

Čtyřčlenná rodina žije v rodinném domě v okrajové části většího města. Otec hodně pracuje, a tak se o mediaci používání technologií stará zejména matka. Pokud se vyskytne nějaký problém, diskutují ho oba rodiče. Starší syn má diagnostikovaný Aspergerův syndrom, proto matka konzultuje jeho přístup k technologiím i s psycholožkou. Rodina příjmově spadá mezi půlku mediánu až medián národního průměru.

> "Snažíme se, aby děti vnímaly počítače primárně jako pracovní nástroj (…) já bych strašně chtěla, aby prostě dokázal (syn) k tomu (technologie) mít řekněme přístup, že ta věc slouží jemu a ne, že ho ovládá."

Matka i otec mají vlastní notebooky určené k práci. Starší syn má přístup k počítači a hrám, výjimečně k chytrému telefonu některého z rodičů. Mladší syn sleduje především pohádky na počítači. Rodina nemá z přesvědčení televizi ani tablet. V domě mají dětí svůj vlastní pokoj, ve kterém mají povoleno používat starší počítač bez internetu.

Do úvodní hry se zapojoval zejména starší syn a výzkumník muž. Ze začátku matka diskutuje s výzkumnicí ženou detaily výzkumu a rozhovorů a sděluje výzkumnici synovu diagnózu. Starší syn lepí nálepky podle běžného dne, kdy jde do školy, po škole si dělá úkoly a pak si hraje na počítači nebo s legem, někdy i na telefonu. Mladší syn se příležitostně zapojuje a lepí některé nálepky.

Rozhovor probíhal s matkou, otec nebyl doma. Odehrával se v obýváku spojeném s kuchyní. Rozhovor se starším synem se odehrával v dětském pokoji. Dveře mezi obývákem a dětským pokojem byly zpočátku otevřené, kvůli hluku se ovšem po chvilce zavřely. Starší syn měl při rozhovoru k dispozici starší počítač bez internetu. Mladší syn střídavě běhal mezi dvěma rozhovory. Vařil v dětské kuchyňce a nosil výzkumnici (ženě) čaj, pizzu a koláče. Občas se aktivně zapojil do rozhovoru bratra s výzkumníkem (muž). Obě děti jsou přátelské a hned se vyptávají množství otázek.

3.4 Čtvrtá rodina

Členové rodiny žijící v jedné domácnosti	Věk	Povolání	Ukončené vzdělání	Účast na rozhovoru
Otec	38 let	OSVČ – sportovec	Učňovské	Ano
Matka	40 let	Lektorka	Vysokoškolské	Ano
Syn	7 roků 8 měsíců	Žák	2. třída ZŠ	Ano
Dcera	4 roky 5 měsíců	Navštěvuje MŠ	-	Ano
Nevlastní dcera	20 let	Studentka VŠ	Středoškolské	Ne

Popis

Pětičlenná rodina žije na vesnici za větším městem. Přes týden někdy bývají kvůli lepší dostupnosti do práce a školy v jednopokojovém bytě (1+1) ve městě blízko centra a zde probíhal i rozhovor. V domácnosti bydlí s respondenty ještě dvacetiletá nevlastní dcera. Je po matčině sestře, která zahynula při nehodě, a nyní ji vychovává teta. Do rozhovoru rodina zapojovala informace o nevlastní dceři jenom okrajově. Měsíční příjem domácnosti se nachází mezi půlkou mediánu a mediánem národního průměru.

> "Radši jdeme ven, když je v létě hezky a manželka je v práci nebo tak, tak vezmeme děcka, jdeme do parku... Jako na počítači si užije, až bude škaredě venku. Jo? Že není to prostě priorita. (…) ty naše děcka to fakt mají buďto za odměnu anebo když fakt jako potřebujeme něco dělat "

V domácnosti používají zejména počítač, chytré telefony, měli tablet, ale rozbil se. Děti zatím nevlastní telefon. Matka vlastní notebook, ale používá ho zejména pro pracovní účely a dětem ho nepůjčuje. Rodina zdůrazňuje, že je sportovně založena a celkově upřednostňují jiné aktivity před technologiemi.

Úvodní hra Můj den se odehrávala společně s rodiči a oběma dětmi. Děti se zapojovaly střídavě. Dceři pomáhala matka s odpověďmi i s vylupováním samolepek. Otec se také zapojuje a radí dětem. Syn chodí do školy, odpoledne tráví v družině, některé dny v týdnu má fotbalový trénink. Na počítači syn sleduje fotbal a dcera pohádky. Do prázdných hodin uvádí, že ho nejvíc baví fotbal a dává tam Playstation, i když jí nepoužívají. Syn však trvá na tom, že ji tam nalepí. Dceru baví malování.

Rozhovor probíhal s oběma rodiči v dětském pokoji s výzkumnicí ženou. Rozhovoru se účastnily obě děti a probíhal v obýváku spojeném s kuchyní, protože se tam nachází stolní počítač, který měly děti při rozhovoru k dispozici. Synovi matka půjčila rovněž svůj chytrý telefon.

3.5 Pátá rodina

Členové rodiny žijící v jedné domácnosti	Věk	Povolání	Ukončené vzdělání	Účast na rozhovoru
Otec	40	Zdravotní sestra	Středoškolské	Ano
Matka	41	Operátor, Web designer	Středoškolské	Ano
Dcera	7 let 6 měsíců	Žákyně	2. třída ZŠ	Ano
Dcera	5 let 5 měsíců	Navštěvuje MŠ	-	Ano

Popis

Čtyřčlenná rodina žije v panelovém bytě na okraji většího města. Příjmy domácnosti se nachází okolo národního mediánu. Otec pracuje v oblasti IT, proto zdůrazňuje počítačovou gramotnost a od malička dcery vzdělává v používání technologií.

> "Ty počítače prostě dneska jsou všude, že jo. A ať už budete dělat cokoliv, tak všude máte počítače. (…) Takže jako z tohoto pohledu si myslím, že je strašně důležitý, aby to uměli ovládat, aby se v tom orientovali."

V domácnosti mají několik počítačů. Dcery vlastní tablet a starší dcera chytrý telefon. Mladší dcera má telefon, ale prakticky ho nepoužívá, ještě ho podle slov rodičů nepotřebuje. Děti se také dívají na televizi. Používají i počítač. Matka vlastní tablet a tlačítkový telefon. Otec používá všechny technologie.

Do hry Můj den se zapojuje celá rodina. Mladší dceři pomáhá maminka a tatínek. Popisují běžný den, kdy snídají a čistí si zuby. Starší dcera chodí do školy, mladší byla výjimečně doma. Starší dcera navštěvuje vědecký kroužek, dnes dělali sopku. Mladší si po obědě malovala. Taky obě jezdí na kole. Starší dcera si dělá úkoly a mladší si hraje na počítači. Poté, co se vrátí z venku a osprchují se, se dívají na televizi. Jako nejoblíbenější činnost obě uvádějí jízdu na koni.

Rozhovor s rodiči proběhl v obývacím pokoji s výzkumnicí ženou. Rozhovor s oběma dcerami proběhl s výzkumníkem mužem v dětském pokoji. Děti měly k dispozici počítač, tablet a chytrý telefon pro ukázku práce s technologiemi. Obě na první pohled jeví vysokou počítačovou gramotnost a je znát, že technologie umí používat opravdu dobře. Je ovšem také znát, že jsou celkově chytré a technologie berou jako jednu z možností trávení času. To se projevilo i ve společné úvodní hře, kde obě jako nejoblíbenější aktivitu označily jízdu na koni. Děti jsou hovorné a sdílné.

3.6 Šestá rodina

Členové rodiny žijící v jedné domácnosti	Věk	Povolání	Ukončené vzdělání	Účast na rozhovoru
Matka	35 let	Pedagogická asistentka	Vyšší odborná škola	Ano
Syn	9 let 7 měsíců	Žák	3. třída ZŠ	Ano
Syn	7 let 9 měsíců	Žák	2. třída ZŠ	Ano

Popis

Tříčlenná rodina žije v bytě v centru města, ve kterém mají chlapci vlastní společný pokoj. Ekonomicky se rodina nachází pod polovinou národního mediánu. Matka kromě zaměstnání pracuje i z domu. Chlapci žijí s matkou, ale některé víkendy a některá odpoledne tráví se svým otcem. Mladší chlapec měl v době rozhovoru zdravotní potíže, které mu znesnadňovaly mluvení.

> "On mi ukazoval Slendermana. A pak jedeme někde autem, a on se ptá, mamko, tohle je ten příměstský les a tam by to mohl žít ten Slenderman? Možná to je natočený, že to vypadá jako skutečný jo. Že kdybych byla děcko, tak tomu třeba taky budu věřit."

Chlapci mají každý svůj smartphone, ke kterým mají přístup kdykoliv, ale nesmí ho nosit do školy. V domácnosti se nachází televize a stolní počítač, který ale používá pouze matka. U otce chlapci využívají jeho notebook.

Na úvodní hru chlapci příliš nereagují, je třeba je pobízet. Mladší chlapec zmiňuje, že ráno jako první činnost si hrál s mobilem. Nešel sice dnes do školy kvůli zdravotním potížím, ale někdy si hraje na mobilu i než jde do školy. Dopoledne tráví chlapci ve škole, odpoledne ve školní družině. Když je pěkné počasí, rádi si venku hrají fotbal a jezdí na kole. Doma se dívají se na televizi, hrají hry na chytrých telefonech. Starší syn lepí papírové modely, mladší si hraje s hračkami na téma robotů.

Rozhovor s chlapci probíhal v jejich dětském pokoji s výzkumnicí (žena). Starší chlapec někdy odpovídal za svého bratra kvůli jeho zdravotním potížím. Během rozhovoru měli chlapci k dispozici svoje vlastní chytré telefony. Málokdy věnovali chlapci pozornost sobě navzájem, rozhovor probíhal spíše střídavě s jedním a s druhým. Mladší chlapec, pokud se přímo neúčastnil rozhovoru, si hrál s hračkami. Starší chlapec si hrál ve vedlejší místnosti, občas vstupoval do rozhovoru s matkou.

3.7 Sedmá rodina

Členové rodiny žijící v jedné domácnosti	Věk	Povolání	Ukončené vzdělání	Účast na rozhovoru
Matka	39 let	Mateřská dovolená, Překladatelka	Vysokoškolské	Ano
Otec	41 let	Grafik	Vysokoškolské	Ano
Syn	9 let	Žák	4. třída ZŠ	Ano
Syn	7 let	Žák	2. třída ZŠ	Ano
Dcera	5 let	Navštěvuje MŠ	-	Ano
Dcera	5 měsíců	Doma s matkou	-	Ne

Popis

Pětičlenná rodina žije v bytě v obytné části většího města. Měsíční příjem domácnosti se nachází pod polovinou národního mediánu. Mladší chlapec má individuální studijní plán, během dvou let absolvuje tři ročníky ZŠ.

Děti využívají tablet, počítač, ten se nachází v herně, a sporadicky konzoli umístěnou v jejich pokoji. Otec vlastní smartphone, který dětem výjimečně půjčuje. Rodiče nechtějí mít televizi.

Děti se živě účastní lepení nálepek. Rodiče do ní téměř nezasahují, jen matka je občas usměrňuje, když začnou mluvit přes sebe. Chlapci tráví dopoledne ve škole a odpoledne v družině, dcera chodí do mateřské školy, zmiňují hraní si s dalšími dětmi, ruční práce, pobyt venku. Oba synové navštěvují kroužky, např. mladší syn chodí do dramatického. Doma si hrají na tabletu nebo počítači. Oblíbené je Lego. Večer se děti dívají na pořad, při kterém cvičí. Chlapci si kreslí některé online hry na papír a pak je spolu hrají.

Starší syn: “Prostě mě napadlo, že bychom si tu hru mohli zahrát i bez tabletu nebo počítače, a nakreslil jsem si to.”

Výzkumnice: “A jak je to zábavnější?”

Mladší syn: “No na tabletu, protože tam to dělá samo, že bojujeme, a na papíře si to můžeme jenom ukazovat.”

Rozhovor s rodiči probíhal s výzkumnicí (ženou) v obývacím pokoji. Rozhovor s dětmi vedla výzkumnice (žena) v dětském pokoji, pexesa a řazení technologií podle oblíbenosti se účastnili mladší chlapec a dívka. Později se rozhovor soustředil hlavně na mladšího syna. V dívčině životě nemají technologie zásadní místo. Starší chlapec se do rozhovoru zapojoval hlavně formou doplňování a upřesňování informací. Během rozhovoru měly děti k dispozici tablet a ukazovaly i hry, které si nakreslily na papír podle online hry.

3.8 Osmá rodina

Členové rodiny žijící v jedné domácnosti	Věk	Povolání	Ukončené vzdělání	Účast na rozhovoru
Otec	41 let	Pedagog	Vysokoškolské	Ano
Matka	40 let	Pedagog	Vysokoškolské	Ne
Syn	10 let	Žák	4. třída ZŠ	Ano
Dcera	7 let a 3 měsíce	Žákyně	2. třída ZŠ	Ano
Děd	76 let	Důchodce, pedagog	Vysokoškolské	Ne

Popis

Pětičlenná rodina žije v domku v obytné části většího města, děti zde mají vlastní společný pokoj. Příjem domácnosti je nad polovinou národního mediánu.

V domácnosti se nachází počítač, který mohou děti používat, občas mohou hrát online hry na otcově nebo matčině notebooku. Rodiče mají každý smartphone, který ale dětem nepůjčují. Syn má svůj vlastní tlačítkový telefon. V domácnosti je i tablet, který slouží hlavně dětem. Byl ale dlouhodobě v opravě a děti ho měly doma k dispozici ode dne předcházejícího výzkumu.

> "Pokud jedou děti na akci s takovým zařízením, sedí tam pak dvacet individuí, každý je sám a hraje si nějakou hru. A někteří jsou propojení, něco lajkují, něco si vyfotí a tak navzájem. Jsou v nějakém kontaktu, ale pořád se dívají do té obrazovky sami do té své. Oni k tomu jednoduše sklouzávají."

Během úvodní hry otec zpočátku pobízí děti, pak se věnuje chystání jídla. Matka v té době není doma. Při lepení samolepek více aktivní dívka, chlapec reaguje spíše jen na podněty výzkumnic. Děti chodí do stejné školy, odpoledne tráví ve školní družině, kde si hrají hry s dalšími dětmi a kreslí. Chlapec vypráví, jak jiné děti někdy přinesou do školní družiny mobilní telefony anebo jiná zařízení, se kterými si pak hrají – někdo hraje a jiný se na něj dívá, nebo si je půjčují. Děti navštěvují kroužky – sportovní a hudební, které jim naplňují skoro každé odpoledne v týdnu. Podílejí se i na domácích pracích v domě. Do osmi hodin večer se mohou dívat na televizi a v devět chodí spát. Doma si dále hrají s hračkami, chlapec velmi rád čte.

Rozhovor s otcem vedla výzkumnice (žena) v obývacím pokoji. Rozhovor s dětmi se probíhal v kuchyni. Výzkumnice (žena) soustředila rozhovor hlavně na dívku, chlapec do něj hodně zasahoval, rychleji reagoval na otázky a i při dívčině hraní jí radil, kde má na co kliknout.

3.9 Devátá rodina

Členové rodiny žijící v jedné domácnosti	Věk	Povolání	Ukončené vzdělání	Účast na rozhovoru
Otec	37 let	Lékař	Vysokoškolské	Ne
Matka	36 let	Ekonomka	Vysokoškolské	Ano
Syn	8 let 3 měsíce	Žák	2. třída ZŠ	Ano
Dcera	6 let 8 měsíců	Žákyně	1. třída ZŠ	Ano

Popis

Rodina žije v panelovém bytě v centru většího města. Jejich měsíční příjem se nachází mezi půlkou mediánu a mediánem národního průměru.

V domácnosti používají počítač, obě děti dostaly vlastní tablety. Ze začátku jim věnovaly pozornost, ale v době rozhovoru byly zapomenuté a vybité ve skříni. Pro účely rozhovoru je vyndaly a daly do nabíječky. Syn vlastní chytrý telefon, který dostal k osmým narozeninám. Od chvíle, kdy ho dostal, šel tablet do ústraní. Dcera nejeví o technologie velký zájem. Chytrý telefon dostane k osmým narozeninám jako bratr. Děti se také dívají na televizi.

> "Je to užitková věc (technologie), která si myslím není nadužívaná jako nějak extrémně, takže to neřeším. Skutečně říkám, že kdybych věděla, že ty děti nedělají nic jiného, tak mi to bude vadit hodně (…) Jako nejsem tomu moc nakloněná, nicméně když vidím, že všichni ostatní děti to dělají, tak nechci, aby moje děti byly, vyčuhovaly z řady, aby byly out. Myslím, si, že by měly něiak s těmi vrstevníkv držet krok."

Děti působí ostýchavě, ale pak se zapojují do hry, kterou vede především výzkumník muž. Matka radí zejména dceři. Děti popisují den, kdy byly ve škole, poté v družině a po družině šly do parku. Když nejdou do parku, dcera si hraje s legem nebo panenkami. Syn si hraje s balónem. Píšou si úkoly, syn si hraje na mobilu a dívají se na televizi. Dcera nejraději jezdí na kole a syn hraje fotbal.

Rozhovoru se účastnila matka. Otec byl po noční, vyčerpán z práce. Rozhovor proběhl v obývacím pokoji s výzkumnicí ženou. Matka působila se začátku opatrně, rozmluvila se v průběhu rozhovoru. Děti se účastnily rozhovoru obě. Mluvily s výzkumníkem mužem v dětském pokoji, k dispozici měly počítač, tablet a chytrý telefon.

3.10 Desátá rodina

Členové rodiny žijící v jedné domácnosti	Věk	Povolání	Ukončené vzdělání	Účast na rozhovoru
Matka	35 let	OSVČ	Vysokoškolské	Ano
Dcera	7 let 1 měsíc	Žákyně	2. třída ZŠ	Ano

Popis

Rodina žijí v bytě v centru většího města, dcera má svůj vlastní pokoj a obývacím pokoji má hrací kout. Je jedináček a žije pouze s matkou. Otec v rodině nefiguruje, matka ani dcera ho nezmínily. Příjem domácnosti se nachází kolem národního mediánu. Dívka byla v době výzkumu nachlazená a během individuálního rozhovoru občas odběhla do obývacího pokoje za matkou pro kapesník.

> "A potom doma, když potřebuju něco rychle udělat a potřebuju ji jakoby odložit. Na rovinu, když to řeknu, je to v podstatě odložení. A záchrana."

Z technologií využívá dívka hlavně tablet a sleduje televizi. Matka vlastní notebook, dcera jej ale nepoužívá.

Během společné aktivity matka a dcera spolupracují. Dcera se doptává, co by mohly obrázky na samolepkách znamenat, a žádá matku o nalezení vhodného obrázku. Matka jí dává podněty, jak by mohly aktivity následovat za sebou. Dnešní dopoledne strávila dívka ve škole, po návratu domů dělala úkoly, dívala se na dětské pořady na tabletu. Dívka si ráda hraje s Legem, panenkami a plyšáky, maluje a používá technologie. Matka zmiňuje, že dívčiny oblíbené aktivity chodí "ve vlnách", v určitém období ji něco zajímá více, pak ji to bavit přestane a nahradí to jiný zájem. Během společného interview matka s dcerou vypráví sen, který se dívce zdál v návaznosti na sledování dětského pořadu. Sen měl děsivý obsah, a dívka byla ráno nešťastná. Matka si myslí, že daný pořad je spíše pro starší děti, ale dceru baví, a tak se na něj dívá. Dívka navazuje kontakt s výzkumnicemi pomaleji, na položené otázky nereaguje přímo, odpovědi směřuje k matce či žádá matku, aby říkala věci za ni.

Rozhovor s matkou vedla výzkumnice (žena) v obývacím pokoji. S dívkou probíhal rozhovor v jejím dětském pokoji. Matka dívku pobídla, aby výzkumnici (ženě) ukázala hračky a svého mazlíčka. Dívka se pak více rozpovídala, dokonce spoluurčovala průběh interview – ukazovala spontánně hračky a nechávala výzkumníka provádět volby ve hrách na tabletu. V průběhu interview měla dívka k dispozici tablet, na kterém ukazovala své oblíbené hry a pouštěla videa. Do řazení technologií a hraček podle oblíbenosti byly zapojeny i dívčiny reálné hračky. Během interview si dívka často s něčím hrála a u toho povídala.

4 Zjištění

4.1 Jak děti mladší 8 let používají nové (online) technologie?

4.1.1 Typy zařízení a jejich používání

V rámci našeho vzorku děti používají všechny typy digitálních zařízení: mobily, chytré mobily (smart phones), tablety, notebooky, PC, či mp3 přehrávače. Většina rodin má samozřejmě také televizi, a pokud ji nevlastní, používají pro televizní přenos nebo videa digitální zařízení, jak popisujeme dále. Tabulka 1 ukazuje, jaké technologie jsou v rodinách přítomné a které jsou vlastněné samotnými dětmi. Pokud není u zařízení uveden křížek, rodina o něm v rozhovoru nemluvila, případně není používána, např. u Mp3 přehrávačů je možné, že je jich v rodinách ve skutečnosti více.

Tabulka 1: Typy zařízení vyskytující se v rodině a jejich vlastnictví dítětem (zeleně)

Typ technologie v rodině Vlastněno dítětem (zeleně)	F01	F02	F03	F04	F05	F06	F07	F08	F09	F10
Televize	X	X		X	X	X		X	X	X
PC / Notebook	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Tablet	X			X	X		X	X	X	X
Chytré mobily	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Mobil	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Mp3 přehrávač	X			X				X		X
Herní konzola (PSP, X-Box apod.)				X			X			

V tabulce vidíme, že počítače (PC nebo notebooky) používají všechny rodiny v našem vzorku, stejně jako chytré telefony. Asi polovina dětí v našem vzorku vlastní chytré telefony, o kterých mluvíme dále ve zvláštní kapitole. Pokud chytré mobily nemají svoje, půjčují si je od rodičů. Počítač děti používají většinou společný, ale ve dvou případech mají i svůj vlastní počítač ve svém pokoji (od 6 věku let). Počítač a tablet jsou nicméně zařízení, o které se děti dělí typicky se svými sourozenci, případně rodiči.

Při sdílení zařízení mohou být technologie předmětem sporu mezi sourozenci, podobně jako jiné hračky. Především děti s mladšími sourozenci se musí vypořádat s tím, že jejich sourozence zajímají technologie prakticky od chvíle, kdy jsou schopny je vzít do ruky a vnímat. Jak uvádí sedmiletá holčička, která má bratra starého jeden a půl roku: *„Protože s bratr se nedá, ten mi to pořád, pořád bere, neustále“* (C1).

Z hlediska času tráveného s různými zařízeními jsou mezi rodinami velké rozdíly. V některých rodinách tráví děti s technologiemi minimum času, především kvůli dalším povinnostem a kroužkům (např. ve školní dny cca 10 minut denně), v jiných rodinách se jejich používání nijak neomezuje a děti mohou s nimi trávit hodinu i více denně. Rodičovská pravidla z hlediska používání technologií a jejich omezování

popisujeme dále v kapitole 4.4 Jak rodiče usměrňují používání technologií dětmi?. Typickým rodinným vzorcem je, že děti mohou používat technologie až po splnění svých každodenních povinností – úkoly do školy, případně domácí povinnosti (vynesení koše apod.) Přístup k technologiím mají děti typicky větší, když jsou nemocné, případně když mají prázdniny:

> *Když vypadá jako je mu hodně zle a musí třeba ležet s teplotou, tak dostane počítač k posteli a buď si pouští pohádky nebo si tam něco malinko pohraje… pokud jsou takhle výjimečné situace, tak tam opravdu bývá u toho počítače v řádu několika hodin denně. Třeba 5 6 klidně. (C3)*

Čas dětí trávený u technologií se často také může měnit u prarodičů, kteří někdy neumí děti zabavit, a proto je nechávají dlouho u počítače nebo televize. Jak uvádí matka sedmileté dcery:

> *Protože babička, když je má zabavit, tak jim pustí ty pohádky a děti to ani nechtějí… Dcera mi napsala seznam a měla tam asi 13 pohádek. Vypsala tam, co jí babička všechno pouštěla. (C10)*

Pravidla a míra používání se tak mění s daným prostředím, u dětí, kde rodiče žijí odděleně, se děti setkávají typicky s dvěma „světy“ rodičovské mediace používání technologií. Tento postřeh se ovšem netýká pouze používání technologií, ale celkového přístupu k výchově. V rámci některých rodin jsou tak technologie používány, jednak jako odměna a jednak jako prostředek trestu, což rozvádíme dále v kapitole 4.4 Jak rodiče usměrňují používání technologií dětmi?.

Z naší analýzy vyplynulo, že děti příliš nerozlišují mezi jednotlivými typy zařízení – není pro ně důležité, zda používají počítač, tablet nebo mobil. Důležitý je pro ně spíše typ aktivity, který se s daným zařízením provádí. Jak uvádí sedmiletý chlapec:

> *Pařit s jakýmkoliv internetem, že prostě tam hraju hry… já mám slovo pařit za to, že prostě hrát na nějaké elektronice, na které jsou hry. (C7)*

Podobně děti zatím nerozlišují ani mezi platformami, na kterých se vyskytují, není pro ně podstatné, zda se jedná o zařízení s Windows, Androidem nebo bez vlastního operačního systému, ani zda je například daná hra „online“ nebo pouze „offline“. Podstatná je samotná činnost, ne to, co se za touto činností „skrývá“. Cílem je aktivita, technologie je pouze prostředek.

Rozlišení aktivity dokonce někdy nemusí být ani na úrovni technologie versus jiné hračky či zařízení, technologie není „samostatným světem pro sebe“, ale je běžnou součástí daného světa. Je to pouze jedna z činností, které je možné vykonávat, či jeden z prostředků zábavy. Jak uvádí matka čtyř dětí:

> *To je jedno, že jsme jim dali do ruky prostě nůžky, tak jako zkoušeli nůžkama, když dostali do ruky myš, prostě dělali myší jakoby. Přišlo jim to jako taková normální věc. (C7)*

Z výše uvedených důvodů dále strukturujeme kapitoly především podle aktivit, které děti s technologiemi dělají. Rozdělení je následující: hraní her, sledování videí, sledování www stránek a blogů, focení a práce s fotografiemi, edukační programy a práce do školy a ostatní používané aplikace.

Samostatně pak popisujeme používání televize v rodinách, neboť spolu s používáním digitálních médií dochází v této oblasti ke změnám. Zvlášť také uvádíme kapitolu ohledně používání mobilních telefonů, které je v rámci ostatních technologií specifické.

4.1.2 Hraní her

Hraní her je z hlediska používání médií hlavní aktivitou dětí ve věku do 8 let. Děti hrají hry na všech dostupných zařízeních - v mobilech, tabletech, notebocích, počítačích a někdy také přímo s herními konzolemi. Některé hry se vyskytují napříč všemi zařízeními, např. oblíbená hra „Pou“, kde se dítě stará o svého „domácího mazlíčka“. Některé hry jsou specifické pro každé zařízení, komplikovanější a edukační hry se vyskytují především na počítačích. Děti do 8 let však většinou hrají hry méně komplikované, odpovídající jejich kognitivnímu vývoji. Děti hrají hry většinou samostatně, hraní her je však také sdílená aktivita mezi sourozenci, někdy i se spolužáky ve škole, například v rámci družiny. Někdy hrávají děti hry také spolu s rodiči, především s tatínky.

Většinou hrají děti hry offline nebo na internetu bez přítomnost dalších hráčů, ale jednou se objevilo i hraní multiplayer hry na internetu (hry Pán hradu CZ). Takové hry mají svoje specifika, například přerušením hry v „nevhodnou“ chvíli dítě přichází o předchozí získané výhody. Jak popisuje otec sedmiletého chlapce:

> *To je to, co třeba syna štve, že ty mu nedovolíš něco a on paří právě tu multiplayerovou hru, kde musí přesně za šestnáct minut něco postavit, aby to bylo optimální, a když to není optimální, tak tu hru od začátku hraje zbytečně. (C7)*

Chlapci i dívky hrají všechny typy her, dívky často hry „oblíkací“, kde vybírají různé části oblečení různým typům postav, například známým z pohádek a dále hry na vaření, kde dávají z ingrediencí dohromady různá jídla. Hry na vaření hrají v tomto věku nicméně i chlapci. Děti hrají i hry bojové, strategické a sportovní, kluci častěji hry zaměřené na ovládání automobilů, například za pomocí naklánění tabletu. Sportovní hry jsou někdy společnou aktivitou dětí, jedna sedmiletá holčička uváděla, že kuželky na tabletu hraje se svým teprve rok a půl starým bratrem, který umí prstíčkem poslat bowlingovou kouli proti kuželkám a porazit je.

V rámci her se děti učí různým principům hospodaření a získávání bodů za vykonanou činnost, například nakupování věcí pro svého počítačového mazlíčka „Poua“. V následující ukázce sedmiletý chlapec uvádí, jak zachází se zbylými penězi v jedné strategické hře: „…*když mně zbydou nějaký peníze, tak můžu dát další pevnost. Tohle jsou třeba ty peníze. A za chvilku se mně otevře tady to okýnko a tam budou stráže navíc*.“ Hry tak slouží k učení se principů, se kterými se děti později setkávají i v běžném světě.

Další oblíbenou hrou mezi dívkami i chlapci v tomto věku je hra „Minecraft“, kterou děti hrají v offline i online verzích, sami však mezi tím nerozlišují. V rámci této hry děti vytváří světy z kostiček, v rámci hry si však někteří pamatují především setkání se „zombíky“, které je potřeba likvidovat, což sebou nese krvácení se žlutou krví. Jak popisuje sedmiletá dívka v interakci s výzkumníkem:

> *C1og: No Minecraft tam jsou zombíci takový, ty je musíš zastřelovat a dělat se tam svoje ty.*
> *I: Jak vypadají ti zombíci?*
> *C1og: No jsou modrý jako kdyby, zelený spíš a střílejí po tobě a když po tobě střelijou, tak tobě zkrvácí všechno a vyrostou ti nový ruce a to už jsi zombík.*
> *I: A to není to strašidelný, když tak zkrvácíš?*
> *C1og: Ani ne, to je žlutá ta krev.*

Hraní her tedy není pouze zkušeností pro děti pozitivní, jak popisujeme v další části.

4.1.3 Násilí a krev ve hrách

Některé děti se ve hrách setkaly s vyobrazením krve nebo násilí, což vedlo k jejich strachu a obavám. Sedmiletý chlapec ukazoval hru, jejímž cílem je zastřelit co největší počet ovcí, což je taktéž spojeno s vyobrazením krve na ovci, případně na samotném „lovci“. Chlapec by chtěl vyobrazení krve vypnout, ale zatím nezjistil, jak to udělat:

> *OB: A tady tenhle začal ostřelovat a to jsem já. Mám tam takovou tu snajperku.A ovce se na mě taky můžou dostat a můžou mě tam taky nějak ublížit. Teďka mě zrovna jedna napadla.*
> *I: Jedna ovce tě kousla. Ta krev ti tam nevadí?*
> *OB: Ne. Já jsem zatím nenašel, jak se ta krev vypíná, ale chtěl bych jí vypnout.*

Jak popisujeme i dále v části 4.4 Jak rodiče usměrňují používání technologií dětmi?, rodiče se snaží zobrazení násilí či krve ve hrách eliminovat, ne vždy se jim to však daří. Jak uvádí jeden z rodičů:

> *Když tam třeba OB našel hru, kde tam sekal mačetou do lidí a stříkala krev do třetí řady, tak prostě jsme řekli, že tohle teda ne a že nechceme vidět, aby tohle hrál. Tak si našel něco jinýho a když to náhodou pustil, tak jsme řekli „Hele, něco jsme ti říkali“. Tak to dal pryč a už to nehrál. (C4)*

I když totiž rodiče násilí ve hrách doma mediují, děti se někdy dostanou k nevhodným hrám i mimo domov, dokonce například ve školní družině. Slovy jednoho z rodičů:

> *No oni moc, ani si to moc neuvědomují, ale vím, že třeba ve škole jako hrají a s těmi svými kamarády, tak tam hrají hry jeho kamarádů, tak je tam hraje asi a to nemá. Nebo jsme taky přišli jako do styku s tím, že tam ve školní knihovně si hráli na nějakých počítačích, které tam nikdo nekontroloval. Tak nám to přišlo blbý, že zrovna v družině a zrovna ve školní knihovně hrají takový brutální hry. (C8)*

Úplné zamezení zobrazení krve ve hrách je tedy obtížné a vyžaduje neustálou pozornost rodičů, včetně obtížné kontroly všech prostředí, ve kterých se děti nachází.

4.1.4 Komerční rizika ve hrách

Hraní her však sebou nese také komerční rizika, kdy děti se snadno dostanou k možnosti zakoupení či objednání zboží, případně se odkaz ze hry může snažit o získání osobních údajů. Některé hry jsou také zkonstruovány tak, že nutí děti nakoupit určité „výhody“ ve hře za finanční obnos. Sedmiletá holčička v další ukázce popisuje následující negativní zkušenost při hraní na tabletu:

> *C1og: … já se bojím, že tam zase něco zakoupím. Protože já jsem tam jenom něco zakoupila a mamka zase to málem zaplatila.*
> *I: A co se to stalo?*
> *C1og: To tady byl takový nápis, půjčte si pět tisíc a vrátí, a vrátí, a dejte nám již k tomu, můžete i ještě zakoupit za dva tisíce dům a já jsem to omylem přijmula a moje mamka to nějak udělala a už nám volali všichni.*
> *I: Takže jste měli platit něco dokonce jo?*
> *C1og: Ale nakonec to nebylo, jak si myslíme, to byla jenom taková hra taková, já už jsem se tolik lekla. (C1)*

Jak popisujeme dále v podkapitole „Jaké mají děti znalosti a co umí dělat s technologiemi?“, některé děti už od 6 let umí instalovat především na tabletech a mobilech aplikace a programy, k čemuž používají nástroj „Google Play V rámci Google Play existují však jak placené, tak neplacené aplikace. Některé děti v našem vzorku již uměly rozpoznat, které programy jsou zde placené a které neplacené a instalovat si pouze neplacené aplikace. Slovy jednoho chlapce *„Instaluju jen ty hry, co jsou zadarmo.“* (C9).

Rizikem však je, že děti zakoupí aplikace omylem, například když má rodič nastavené automatické zaplacení do určité částky přes mobilní telefon. Bylo by však třeba ověřit v kvantitativním výzkumu, jak často dochází k zakoupení aplikací dětmi omylem.

4.1.5 Edukační hry a programy

Používání explicitě edukačních her a programů bylo uváděno pouze u některých rodin. Sedmileté děti jen zřídka uváděly, že používají technologie pro práci do školy. Jeden chlapec například popisuje využití tabletu pro úkol z vlastivědy:

> *Já jsem se s tím naučil i ve škole pracovat, se školou pracovat, třeba ve vlastivědě jsem teď nedávno na tabletu vyhledával, protože to jsme i měli vyhledat autora české hymny a ještě jsme měli vyhledat všechny české svátky. (C7)*

Edukační funkci však mají i některé hry, v následující ukázce sedmiletá holčička popisuje využití tabletu pro učení se hry na klavír: *„… kamarádka mě tak před rokem učila písničku Pásli ovce valaši. A já už ani nevím, jak se to zpívá, hraje, ale uměla jsem kousek, uměla. Ale to jsem uměla na tam tom klavíru na tabletu… Teď se snažím prostě něco hezkýho vytvořit.“ (C1)*

Edukační efekt však mohou mít i hry, jejichž primárním cílem není dítě něco naučit. Ve hrách v angličtině se děti učí základním slovíčkům cizího jazyka, jeden rodič dokonce uvedl, že mladší syn se naučil kvůli hře číst *„…kvůli té hře se mladší syn naučil číst v pěti letech, aby si mohl číst ty návody a nemusel furt někoho otravovat s tím, třeba co je tohle?“ (C7)*

Některé děti mají zkušenost s edukačními programy již ze školky, jedna rodina popisovala využití tabletů jako logopedické pomůcky: *„YG chodí do logopedické třídy, tak oni v rámci nějakého projektu tak dostali dva tablety s tím, že to budou využívat ve škole jakoby k té logopedické péči pro ty děti. Takže tam mají nějaký hry na rozvoj řeči a takový.“ (C5)*

4.1.6 Sledování videí

Videa děti sledují na všech typech zařízení, které to umožňují – počítačích, tabletech i chytrých mobilech. Sledování videa je pro děti podobná či stejná aktivita jako sledování televize, a tak někdy popisují například používání Youtube jako „televizi v počítači“. Mnoho rodin používá pouštění videí pohádek či večerníčků přes digitální zařízení při potřebě dítě zabavit, jak popisujeme dále v kapitole 4.3 Jakou roli tyto technologie hrají v životě dětí a jejich rodičů?.

Také sledování videí však sebou nese pro děti možná rizika, jeden sedmiletý chlapec popisoval, že mu starší bratr pustil video se strašidelnou postavou „Slandermana“, po jehož sledování měl špatné sny: *„Je to takový jakoby strašidlo. Ale který mu, když se na to třeba někdy díval v tom mobilu, tak měl z toho potom i špatný sny… (C6)* Většina ze sledovaných dětí také uváděla, že typicky přes Youtube již umí videa samy vyhledávat, což se děje i bez přítomnosti rodičů a nese to sebou další možná rizika. Například sedmiletá holčička, která si o sobě myslí, že je „tlustá“, vyhledávala přes Youtube videa o hubnutí: *„Ale nic, já jsem si tam dala jednou video na hubnutí, ale mamka říkala, že je to jenom pro velký ženský, že pak bych byla ještě tlustější. Mamka řekla, že bych na to neměla koukat, že je to jenom pro velký ženy.“ (C1)*

Sledování videí v digitálních zařízeních tak sebou nese rizika ve formě sledování nevhodných obsahů malými dětmi.

4.1.7 Sledování www stránek a blogů

Sledování www stránek a blogů je proti hraní her a sledování videí v našem vzorku již méně častou aktivitou. Děti sledují webové stránky týkající se většinou jejich zájmů, případně někdy i práce do školy, jak uvádíme výše. Například děti popisovaly sledování stránek o zvířatech, případně svých sportovních klubech, kde již umí najít výsledky soutěží daného klubu.

Typické je také sledování stránek sportovních idolů či celebrit, jedna holčička mluvila dokonce o čtení „blogu“ své oblíbení zpěvačky, se kterou se sama patrně ztotožňuje: *„Už jsem si tam hledala Violetin blog, všechny její kamarády nejlepší. Všechny její kluky. Pak jsem si hledala to, jak vypadá její domov. Pak jsem si hledala hry Violety a pak tam byla zkouška - jak jsi podobný. Komu? Francesce, Violetě, Thomasovi, Leonovi. A já jsem dala Violetě.“* (C1)

Děti někdy sledují webové stránky také spolu s rodiči, například při používání sociálních sítí rodiči, jak popisujeme dále, při vyhledávání společných dovolených nebo případně i při online nakupování. Prohlížení webových stránek se tak může někdy stávat společnou aktivitou celé rodiny, což se výrazně liší například proti hraní her.

4.1.8 Focení, natáčení videa a práce s fotografiemi a obrázky

Většina dětí v našem vzorku uměla s tablety a mobily fotografovat, některé děti točit videa, jedno dítě používalo i vlastní fotoaparát. Některé děti umí obrázky nebo fotografie vyhledávat a následně je upravovat. Focení a následné prohlížení obrázků je také často sdílenou aktivitou mezi sourozenci, v následující ukázce popisuje sedmiletá holčička svoje aktivity s rok a půl starým bráškou: *„A pak se i točím, ale s těma fotkama, ty si prohlížím s bráchou a chci si udělat album. (…) A fotím tam mamku, někdy i celou rodinu.“* (C1)

Některé děti také vytváří videa, které pak spolu s rodičem nahrají na Youtube, jak popisujeme dále v části „Jaké mají děti znalosti a co umí dělat s technologiemi?“.

4.1.9 Sociální sítě

Sociální sítě děti z našeho vzorku zatím nemají, ale mají povědomí o tom, že existují a že je rodiče používají. Děti sledují Facebook svých rodičů, když tam dávají například fotky z dovolené. Jak popisuje holčička: *„Tahle hra se dělá přes Facebook a já s Facebookem zatím nesmím. Tam mamka vyhledává nebo přes ten Facebook si píše, myslím. A pak tam dělá ještě něco jinýho. Já umím na něho vlízt, ale neumím s ním. A já svůj zatím nemám.“* (C4)

Rodiče pak často vnímají sociální sítě jako mezník, kdy začne být internet pro děti nebezpečný – jak popisujeme dále v části 4.2 Jak jsou tyto technologie vnímány různými členy rodiny?.

4.1.10 Ostatní používané aplikace

V této části popíšeme aplikace, které byly zmiňovány jen okrajově. Některé děti popisovaly používání kalkulačky, například pro těžké příklady ve škole, slovy chlapečka *„Na kalkulačce počítám nějaké těžké příklady do matematiky“.*

V některých rodinách je používán také Skype (aplikace pro online telefonování), kdy děti popisovaly například mluvení s babičkou přes kameru. Jeden chlapec měl dokonce Skype nainstalovaný ve svém

vlastním mobilním telefonu: *„A tam mám i Skype. Volám si tam třeba s dědečkem. (…) To je volání, a že vidíš toho, co ti volal, v tom mobilu.“* (C9)

E-mail žádné dítě v našem vzorku nepoužívalo, ale děti mají více nebo méně zkreslenou představu, k čemu se e-mail používá: *„Já totiž nemám ještě ani vlastní email a kámoši taky ne.“* A na dotaz výzkumníka dívka popisuje svoji představu o e-mailu: *„To je jakoby naše heslo. Každý má vlastně svůj vlastní email a to je jakoby jeho heslo. (…) Přes ten email si třeba píšu, nebo když se chceme někam přihlásit, tak musíme napsat svůj email.“ (C5)*

4.1.11 Televize

V našem vzorku má osm rodin z deseti vlastní televizi, zbylé dvě rodiny sledují televizní programy a pořady pro děti přes počítač nebo tablet. Jak jsme již uvedli, samotné děti příliš nerozlišují mezi sledováním televize a pohádek například z Youtube, obojí je pro ně stejná aktivita, pouze realizovaná prostřednictvím jiného zařízení.

Specifické pro používání televize v rodině je její funkce zařízení, u kterého se rodina schází společně a společně sleduje daný pořad. Tento prvek v případě, že rodina televizi nevlastní, odpadá. Slovy jednoho z otců: *„Ale chápu, že v té televizi je to extrémní, tím že ji nakonec nemáme vůbec, tak (děti) neznají to, že se večer zapne televize a že se kouká na cokoliv, co tam je.“* (C7)

Dalším specifikem života bez televize jako zařízení je fakt, že dítě je patrně méně ovlivněno reklamou, respektive na ně působí jiný typ reklamy v rámci online médií. Jak reflektuje matka: *„Že to nemá reklamy, to mně strašně vyhovuje. Je pravda, že občas neznají nějakej pořad, ale myslím si, že už to docela úspěšně doháníme, protože oni si řeknou, hele, bavili se ve škole o tom a tom, pustíme si to? Tak si to pustíme (na počítači) a většinou je to nějaká blbost.“* (C7) Pokud tedy v rodině není televize, rodiče mají obavy, že by dítě mohlo mít problémy se začleněním do kolektivu kvůli neznalosti některých pořadů.

V některých rodinách pak televize plní funkci „organizátora času“, podle kterého se řídí například večerní program dětí. Rodiče tak nemusí večerní čas „hlídat“, slovy matky: *„Večer od čtvrt na osm do půl osmé je Sponge bob a pak je od půl osmé Scooby Doo. Vím, že v osm hodin skončí Scooby Doo a jdeme se koupat. Vím, že kdybych chtěla o půl osmé, abychom se šli koupat, tak to oni nepůjdou, protože se ještě chtějí koukat na toho Scooby Doo … je to pro mě takový, že nemusím hlídat ten čas.“* (C6)

Používání médií v rodinách bez televize je specifické tím, že rodiny nahrazovaly televizi s využitím digitálních médií, ale televize u nich neorganizovala čas a děti nesledovaly zbytečné pořady. Toto téma by však vyžadovalo další výzkum.

4.1.12 Mobily

Mobily můžeme rozdělit na tzv. chytré mobily (smart phones) a mobily klasické (cell phones). Základními funkcemi mobilů obou typů je telefonování a psaní SMS zpráv. Obé dělají některé děti již cca od šesti let, jak popisuje holčička v kontextu komunikace s její kamarádkou: *„Mám na ní číslo, píšeme si a voláme si. A mám i číslo na její mamku a i na mamku toho kamaráda. Protože s tou kamarádkou já nechodím do třídy, jenom do školy, ale s tím kamarádem jo, tak kdybych třeba byla nemocná.“* (C5)

Specifickou funkcí mobilu je, že je často používán jako prostředek kontroly dítěte, například když jde sedmileté dítě samo do školy, tak musí celou cestu telefonovat s rodičem (viz 4.3 Jakou roli tyto

technologie hrají v životě dětí a jejich rodičů?). Kontrola a dohled nad dítětem je často důvodem, proč rodiče první mobil dětem koupí.

Chytré telefony pak děti používají podobně jako tablety a počítače – hrají hry, sledují videa i vyhledávají informace – viz výše. Specifickým využitím chytrých telefonů pak bylo jednou uváděné využití záznamníku v mobilu a použití mobilu jako baterky na svícení ve tmě. Jedno dítě mělo v telefonu také mapy, které používalo na výletě společně se svým tátou pro orientaci.

Používání mobilů malými dětmi sebou nese jeden zásadní zlom – mobil je první zařízení, které je celou rodinou vnímané jako osobní zařízení dítěte, kde má dítě právo na své soukromí. Zatímco tablet je typicky sdílený mezi sourozenci (ovšem ne vždy), mobily děti v našem vzorku nemusely sourozencům půjčovat, protože jsou „jejich".

Vnímání mobilu jako prvního soukromého zařízení však sebou nese také negativa. Zdá se totiž, že rodiče mají nad tímto zařízením již od útlého věku menší kontrolu a nechávají na dítěti, jaké aplikace si instaluje a co s mobilem dělá, jak přiznává matka dvou synů: *„Brala bych, aby to na tom mobilu šlo udělat, aby tam byly jenom bezpečný věci a vhodný pro ně. Ale to já bohužel nevím a asi to ani až tak nejde. Protože člověk zase nemůže koukat na ně a každou sekundu je kontrolovat, na co se podívají na video, nebo na co se podívají zrovna na internetu. Co si stáhnou do počítače, to já se můžu podívat, to si myslím, že vidím. Ale tady to u mobilů já prostě nevím."* (C6)

V jednom případě jsme zažili situaci, kdy matka patrně nevěděla o hře, která nebyla evidentně určena pro děti a kterou měla její sedmiletá dcera nainstalovanou ve svém mobilu. Ve hře bylo úkolem mazat prstem prostěradla, které zakrývaly vyzývavé ženy ve spodním prádle. *„Tady musíš do naha dát ty ženský. Ale kalhotky a podprsenky neukazujou."* A dívka dodává, co ji baví: *„Že to můžeš takhle vysvlíkat. A až to celý vymažeš, tak ona má na sobě jenom kalhotky a podprsenku."* (C1)

Mobily se tedy stávají pro některé děti do osmi let osobními zařízeními, nad kterými rodiče mají v některých případech jen omezenou kontrolu, což sebou nese značná rizika.

4.1.13 Jaké mají děti znalosti a co umí dělat s technologiemi?

V této části ukazujeme, jaké jsou znalosti dětí ohledně technologií. Děti se v úrovni tzv. digitálních dovedností lišily. Tento přehled nevyjadřuje, co se zařízeními umí každé sedmileté dítě, ale popisuje znalosti a dovednosti, které zmínilo alespoň jedno dítě v našem vzorku. Znalosti dětí také z části vyplývají z výše uvedeného popisu činností, které děti s technologiemi dělají.

Děti zvládají základní ovládání technologií, umí zařízení zapnout a vypnout (některé už od 1 roku věku), případně nabíjet tablety a mobily. Zajímavé je, že některé děti naopak neuměly ztlumit hlasitost zvuku jak na mobilu, tak na počítači. Děti umí také ovládat programy na liště, ať už na počítači nebo v tabletu či mobilu, umí mezi nimi přepínat a vybrat program, který chtějí zrovna používat. Některé děti také umí používat správce souborů v počítači.

Na mobilu nebo tabletu umí děti pustit a vypnout WiFi, některé umí i samy stahovat aplikace, jak postup stahování v interakci s výzkumníkem popisuje dívka: *„První si musím zapnout wifinu."* – *„A co to je wifina?"* – *„Víc se vybíjí baterka a můžu si stahovat hry a to je asi všecko, na co tu wifinu používám."* (C5) Již výše v části o hrách jsme ukázali, že děti se umí při stahování vyhnout placeným hrám nebo aplikacím. Stejně tak umí některé děti hry a aplikace ze zařízení odinstalovat.

Děti s technologiemi také často používají multimediální aplikace – umí spustit CD nebo DVD, umí fotografovat a zvládnou najít, stahovat a případně upravovat obrázky a fotografie. Některé děti také umí používat programy na malování.

Děti také umí spustit prohlížeč, spustit v něm nové okno či ho zavřít a otevřít webové stránky, které chtějí. Umí si tedy najít hry, které potřebují, případně sledovat výsledky svého sportovního týmu nebo hledat mamince recept.

Děti umí na všech zařízeních samy spustit Youtube a hledat tam videa či písničky a u nich přeskočit reklamy. Slovy jedné sedmileté holčičky: *„Pak umím s tabletem to, že si tam někdy pustím písničky“ (C1).*

Některé děti pak umí natáčet i video a v jednom případě dítě popisovalo, že spolu s matkou natáčí video, které nahrají na Youtube: *„Mamka to natočí na telefon. A pak by se to z toho nějak natočilo do počítače. (…) Mamka to pak dá buďto na youtubko nebo na google.“ – „A co to je to youtubko?“ – „Tam se vyhledávají ty různý videa.“* (C7)

Nové věci se děti učí většinou od rodičů, slovy chlapečka: *„Mně to nějak říkal taťka, pak mamka. Třeba jak jsem tam měl zadaný to pletení gumiček v té složce, to mně teďka asi před čtrnácti dny řekl, že to je na ukládání videí.“* (C7) Rodiče neučí děti vždy přímo, někdy děti jen sledují práci s technologiemi rodičů, spolužáků nebo sourozenců. Typické je ovšem učení se práci s technologiemi mladšího sourozence od staršího. Někdy plní roli učitelů s technologiemi i prarodiče. Děti se však učí také samy od sebe práci se zařízeními tím, že věci „zkouší“, jak uvádí sedmiletý chlapec: *„já si na to vždycky přijdu.”*

4.1.14 Propojení online a offline zkušeností dětí

Je možné říci, že propojení zájmů dětí a používání médií je velmi úzké. Děti často používají média k podporování svých zájmů, který mají i v běžném životě. Například holčička, která se chce stát zpěvačkou, sleduje její blog, poslouchá její písničky a její nejoblíbenější zařízení je mp3 přehrávač. Naopak chlapec, který „žije“ fotbalem, sleduje na počítači i v mobilu často videa fotbalistů a svého idolu Lionela Messiho. Jak potvrzuje i jeden z tatínků *„Takže oni jakoby to co dělaj v reálu, to co se jim líbí, tak to jakoby dělají na tom na tom mobilu.“ (C6).*

Některé děti také považují internet za místo, kde je možné najít, co se dá dělat o víkendu nebo o prázdninách. Děti tedy ví, že digitální média mohou přinést obohacení jejich běžného života. Slovy jednoho z tatínků: *„Oni se furt ptají, co budeme dělat zítra, co budeme dělat o prázdninách … Já říkám, já nevím, musím něco najít. A oni, tak se podívej na internet, jestli není někde něco pro děti.“* (C5) Podobně děti v některých rodinách spolu s rodiči nakupují na internetu a online nákupy jsou pro ně běžnou součástí života.

Některé děti také popisovaly, že propojily hraní počítačových her s výrobou stolní hry podle digitální předlohy, slovy chlapce: *„prostě mě napadlo, že bychom si to mohli zahrát i bez tabletu nebo počítače a nekreslil jsem si to“.* (C7) Děti zde upravily počítačovou předlohu hry, překreslily ji na papír a vytvořili si vlastní pravidla stolní hry.

Následující ukázka zajímavě ukazuje, jak u dětí může docházet k propojení prožitku ze světa technologií až do úrovně fyzických potřeb.

C1og: Tuto hru hraju, když mám hlad a nic není, tak se koukám na jídlo a hraju to.
I: Ty to hraješ, když máš hlad, jo?
C1og: Jo.
I: A pomůže to?

C1og: No pomůže, protože už vím, co si pak dám. A víte, že jahůdkama se dá namalovat pusa.
I: Takže ty jak se na to jídlo koukáš, tak vymyslíš, co si dáš dobrýho, jo?
C1og: Jo. A klidně si i vymyslím kuře.
I: A jak to kuře dokážeš vymyslet skrze to hraní?
C1og: No kvůli tomu, že dám jablko a hrušku do sebe, tak mi to vytvoří kuře. Rozdělím banány na malý kousky a už mi to připomíná kuře, teda udělá.
C1og: A už říkám „mamí, já chci na oběd kuře". (C1)

Tato holčička tedy hrává hru, kde vytváří jídlo, když má hlad a u hraní si přemýšlí, co si dá později ve skutečnosti na jídlo. Zdá se, že čím je dítě menší, tím méně rozlišuje „na obrazovce" a pocity „uvnitř mne".

K propojení používání digitálních médií a běžného světa však nemusí docházet jen v pozitivním smyslu, ale výše jsme již popisovali rizika hraní her z hlediska zobrazování krve a násilí a také komerční rizika. Děti v některých případech uváděly špatné sny po sledování strašidelných videí, v jednom případě se chlapeček v lese bává postavy „Slendermana", což *„člověk oblečenej v černým oblečení a má hodně dlouhý ruce a nohy".* Tuto postavu chlapeček viděl při sledování videa, které mu pustil starší sourozenec. Jeho matka pak následně uvádí: *„Syn se ptá, když pak někde jedeme autem nebo jdeme a mamko, tohle je ten příměstskej les a tam by to mohl žít ten Slenderman že?" (C6)*

Virtuální herní postavy tedy mohou v dětech vyvolávat strach, který se objevuje nejen v noci, ale i při každodenním životě. Technologie dále zasahují do životů dětí nejen přímo, ale také jako prostředek odměny a trestu, jak ukazujeme dále v kapitole 4.4Jak rodiče usměrňují používání technologií dětmi?.

4.2 Jak jsou tyto technologie vnímány různými členy rodiny?

Vnímání technologií rodiči a dětmi je možné rozdělit na následující čtyři oblasti: (1) média jako zdroj zábavy, zájmu a odpočinku, (2) média jako zdroj informací a prostředek k získání dovedností, (3) média v sociálním kontextu, (4) média v historickém kontextu. Úhel pohledu dětí i rodičů je většinou podobný, o některých tématech se vyjadřují obě generace, jako například o tématu médií jako zdroje zábavy a médií jako zdroje informací, která se týkají bezprostředního používání technologií. Témata, která popisují širší souvislosti používání technologií, tedy sociální a časový kontext, se objevovala více ve výpovědích rodičů. Ve vztahu ke všem čtyřem tématům nacházejí dotazovaní pozitiva i negativa. I v kontextu používání médií pro zábavu vyjadřují rodiče obavy, například že jejich potomek má potíže se od technologií odtrhnout a zda mu nehrozí závislost. Všechny perspektivy vnímání médií jsou shrnuty v tabulce 2, spolu s přehledem s nimi spojených kladů a záporů, obav a starostí. Tématu role médií v rodině se pak věnujeme v následující kapitole.

Tabulka 2 – Přehled perspektiv vnímání médií rodiči a dětmi.

	Pozitiva	Negativa	Starosti a obavy
Média jako zdroj zábavy, zájmu a odpočinku			
Děti i rodiče	Zábava Snadno dostupná zábava		„Závislost“ Zdraví Důsledky neopatrného klikání
Rodiče	Odpočinek Rozvoj kognitivních schopností Zábava pro děti = čas pro rodiče		
Děti		Když to přestane být zábava	Nepříjemné zážitky
Média jako zdroj informací a prostředek k získání dovedností			
Děti i rodiče	Informace o zájmech		
Rodiče	Užitečné informace a dovednosti Učení skrze média zábavnější	Obsah nevhodný pro děti „Virtuální“ svět	Ztráta schopnosti učit se Nepříjemné zážitky Extrémní názory
Média v sociálním kontextu			
Děti i rodiče	Komunikace se vzdálenými příteli a příbuznými		
Rodiče			Omezení reálných kontaktů Ztráta sociálních dovedností Narušení soukromí Sdílení osobních informací Kyberšikana Kontakt s cizími lidmi

Média v historickém kontextu			
Rodiče	Digitální dovednosti		Neschopnost obejít se bez technologií

4.2.1 Média jako zdroj zábavy, zájmu a odpočinku

Děti používání technologií baví. Nevypovídají o technologiích obecně, ale vyjadřují ke **konkrétním médiím a konkrétním činnostem**, které s nimi provádějí, tedy hraní her na počítači nebo sledování pořadů v televizi. Jak říká dívka: *„(X-box) mám ráda, kvůli tomu, že jsou všelijaké pohádky… (Na tabletu) jsou všelijaké hry.“* (C7) Pro děti je důležité, že přes technologie je zábava **rychle dostupná**, oproti některým hračkám nebo hrám, které se musí připravit. Dívka popisuje, jak se rozhoduje, s čím si bude hrát: *„Hlavně podle toho, jak máme čas. Protože třeba tablet se rychle vypne. Ale počítač se pomalu zapíná, pomalu vypíná. A než to tam najdu, to je plno času, to můžem jít zas za minutu ven. Ale když máme celý odpoledne, tak si nezapnu ten tablet, ale právě že ten počítač. Protože tam je toho víc, mám na to víc času.“* (C5) Děti tedy vnímají, že zábavu skrze média mohou využívat, i když mají málo času.

Rodiče též vnímají, že používání technologií děti **baví**, že se u toho zrelaxují, a navíc u toho mohou rozvíjet kognitivní schopnosti, tedy postřeh, představivost a logické myšlení. Matka popisuje svůj názor na hraní: *„V určitých oblastech to i rozvíjí představivost, rozvíjí to logické myšlení. Jak co samozřejmě, ale musí si přijít na to, jak se kam dostat, co jak udělat.“* (C9) Někteří rodiče ale považují technologiemi zprostředkovanou zábavu za **neplnohodnotnou.** *„To si myslím, že jim ta média nikdy nedají prožitek (…) že ten počítač zase vypnou nebo ten tablet a tím to skončilo. Třeba (mladší syn) mně řekne „Jo, mamko, vzpomínáš, jak jsme tady našli ten kaštan?“ To mně nikdy neřeknou: „Jo, já jsem zahrál tuhletu hru a tak jako a udělal jsem tolik bodů“. To mně třeba (starší syn) nikdy neřekl.“* (C4)

Pro některé rodiče není pozitivní to, že děti si užijí zábavu, ale až **důsledky toho, že se děti u médií zabaví**: v tu chvíli totiž nevyžadují jejich pozornost a rodiče tak získávají čas pro sebe a mohou se nerušeně věnovat svým činnostem. *„Když mám opravdu deadline, co musím odevzdat, tak mi tady ty počítače v tom pomáhají. (…) Ono je zabaví i jiný věci (…) ale u těch jiných aktivit víc jakoby vyžadují pozornost rodičů.“* Popisuje otec a matka ho doplňuje: *„Přesně tak, že ony si u toho počítače vyhrají samy.“* (C5) Rodiče poznamenávají, že zabavit dítě používáním technologií je někdy jednodušší než ho zabavit jinou aktivitou.

Média mohou být nahlíženy jako **jedna z mnoha** hraček a dětských aktivit, která mezi nimi nemá žádné výsadní postavení, např. děti si chvíli hrají skrze média, chvíli se svými hračkami. Matka popisuje používání technologií v rodině: *„Nemáme televizi, tak (notebook) používáme pro to, aby si tam mohly pustit nějaké pohádky. Z mé strany docela vyhovuje i to koukání jako pasivní zábava, protože co si myslím, že se týče aktivní zábavy, tak je fajn potom využít třeba i jiné zdroje než jenom jakoby ty multimediální. Prostě hry, věci v outdooru, sport a tak dále.“* (C3) Používání médií se tedy může doplňovat a vyvažovat jinými aktivitami.

Další rodiče vymezují používání technologií jako **jiný typ dětské aktivity**, který má svá specifika. Obvykle tím zdůrazňují, že jiné aktivity dětem přinášejí něco, co jim technologie nemohou poskytnout. *„Myslím, že by si měl hrát s těma hračka víc. (…) aby se (dítě) zdokonalovalo v pohybu s hračkama, ruce, oči, vnímání, než nějaký cvakání a blikání. Dělá toho moc. Co mu to dá? Nedá mu to nic.* (matka, C1)

Z tohoto úhlu pohledu vychází používání technologií jako negativum pro děti a rodiče vyjadřují starost o jejich normální fyzický i psychosociální vývoj.

Jiní rodiče odmítají nahlížení technologií jako zábavu pro děti, vyjadřují perspektivu, že technologie **nejsou hračka, ale pracovní nástroj**, jak popisuje matka: *„Snažíme se, aby (děti) vnímaly ty počítače primárně jako pracovní nástroj, jako nástroj, kde se dá případně něco dozvědět, ale samozřejmě že je tam k dispozici i jakási zábava, ale je do jisté míry omezená. A spíše výjimečná."* (C3)

Rodiče zmiňují, že děti nebaví v souvislosti s médii jen hry, ale i další prvky. Některé starší děti projevují zájem i o to, jak **technologie používají rodiče.** Otec popisuje synovo chování: *„Cokoliv s tím dělám, „co děláš, proč děláš, na co to je", všechno ho zajímá. (…) Když telefonuju, tak ví, že telefonuju, to je prostě jasná věc, ale když to mám delší dobu takhle (ukazuje), a něco dělám, tak okamžitě přijde a „Co děláš, co tam máš? Co to bylo?" Něco zahlídl jo, jak překlikávám třeba mezi aplikacema, nebo internetovým bankovnictvím. (…) Všechno ho zajímá kolem počítačů a mobilů."* (C2)

Některé děti také sledují rodiče při práci. Mladší děti přitahují svítící a měnící se prvky na obrazovkách.

Média vzbuzují v dětech zájem různými způsoby – baví se při jejich používání, baví je sledovat, jak média používají jiní. Rodiče si to uvědomují a obávají se, aby je děti v důsledku toho **nepoužívaly příliš**. Rodiče zmiňují i možné negativní důsledky přílišného používání médií na zdraví dětí. *„Mně se to prostě nelíbí, mi přijde, že z toho musí bolet oči, že furt čučí jenom na to stejný, (…) naprosto ztrácí pojem o čase, že jim může něco připadat, že něco trvalo pět minut a třeba je to hodina."* (C6) Přílišný zájem o média by tedy mohl vyústit v trávení velkého množství času s technologiemi a dítě by pak nemělo čas a prostor na jiné aktivity, byť je má též rádo. Případně by se technologie mohly skutečně stát jedinou zábavou dítěte. Rodiče mají obavu o schopnost dítěte sám od sebe přestat používat technologie, odtrhnout se od nich. V tomto kontextu používají rodiče i pojem **„závislost"**.

Děti o těchto obavách rodičů též vypovídají, hlavně v souvislosti s negativními dopady na zdraví. Pojem „závislost" asociují s neustálým používáním technologií, jak ukazuje rozhovor s dvěma chlapci. Starší chlapec popisuje závislost *„Jakože na tom furt hrajem."* A mladší dodává, že je závislý na jedné hře *„Protože mě strašně baví."* (C7) Někteří rodiče se pak obávají, že zájem dětí o technologie bude do budoucna narůstat.

Rodiče i děti si všímají, že i když jsou technologie používány pro zábavu, v určitou chvíli se **prožitek zábavy změní v nepříjemný**. Dívka popisuje situaci, která nastala při hraní hry: *„Já se bojím, že tam zase něco zakoupím. Protože já jsem tam jenom něco zakoupila a mamka to málem zaplatila. To tady byl takový nápis, pujčte si pět tisíc a můžete si ještě zakoupit za dva tisíce dům a já jsem to omylem přijmula a moje mamka to nějak udělala a už nám volali všichni. Ale nakonec to nebylo, jak si myslíme, to byla jenom taková hra taková, já už jsem se lekla toho tolik."* (C1) Dětem se stává, že se „ukliknou" a zařízení se pak začne chovat způsobem, kterému nerozumí. Rodiče si to vysvětlují tak, že děti „prostě klikají" a neuvědomují, k čemu jejich klikání vede.

Jako nepříjemné popisují děti i situace, kdy si skrze média chtějí užít zábavu, ale technické důvody, které nemohou ovlivnit, jim to znemožňují nebo prožitek zábavy oddalují. *„Mobil (jsem) měl úplně vybitej a bál jsem se, že to je mobilem, ale bylo nabíječkou. Tak jsem nemohl hrát alespoň tak jeden týden. (…) Tak byl jsem trochu naštvanej."* (chlapec, C6) Vedle vybitých baterií zmiňují zasekávání se aplikací, dlouhé načítání her a výskyt reklam před vlastním spuštěním hry.

4.2.2 Média jako zdroj informací a prostředek k získání dovedností

Média zprostředkovávají informace a dovednosti dětem jednak skrze aktivní vyhledávání informací na internetu a používání výukových aplikací, ale i skrze pasivní přijímání informací z televize, webových stránek a sociálních sítí.

Děti hodnotí kladně, že skrze technologie mají přístup k informacím, které se týkají **jejich zájmů** (viz 4.1 Jak děti mladší 8 let používají nové (online) technologie?). Vyjadřuje to pohled na technologie jako užitečné a zábavné zároveň.

Jako pozitivní vlastnosti technologií rodiče zdůrazňují vyhledávání informací pro vzdělávací účely, které se sice u sedmiletých dětí zatím děje málo - viz aktivity – ale bude přibývat v budoucnu, jak bude škola dětem zadávat náročnější úkoly. Rodiče oceňují, že skrze média mohou děti rozvíjet svoje zájmy (viz 4.1.14Propojení online a offline zkušeností dětí), ale jen v případě, že rodiče považují tyto zájmy za prospěšné pro dítě. Další klady vidí v tom, že speciální edukační programy i učení se pomocí médií obecně je pro děti **zábavnější než klasické vyučování**. *„Když (dcera) byla menší, tak se na tom počítači učila psát, jí to strašně bavilo. To znamená, my jsme otevřeli Word a já jsem jí třeba říkal „A“ a ona prostě hledala „A“ a napsala „A“. A pak už se snažila psát i slova… to jí bylo kolik, čtyři pět let?“* (otec, C5) Někteří rodiče ale způsob získávání znalosti skrze technologie považují za negativní, protože děti tak **ztrácí schopnost se učit** tradičním způsobem, jak popisuje matka: *„Až bude starší, protože až přijde na ten internet, ať už to jsou domácí úkoly, ať je to cokoliv, tak to dítě se nebude učit, protože všechno tam najde.“* (C1)

Rodiče si uvědomují, že vedle užitečných informací mohou média dítěti zprostředkovat i informace, které považují za **nevhodné pro děti**. V této souvislosti zmiňují násilný a pornografický obsah webových stránek a her, extrémní názory, ale i běžné zpravodajství. *„Momentálně není ani dobrý, aby si četlo jako zprávy a brečelo někde po nocích, že tamhle někde hrozí válka a támhle někde umřela malá holčička.“* (matka, C1) Rodiče se totiž domnívají, že zdůrazňováním negativních zpráv vytváří média negativní obraz světa a společnosti. Obávají se pak, že setkání dětí s nevhodným obsahem by v nich mohlo vyvolat negativní emoce, jako je smutek, strach, zmatek, nebo šok.

Někteří rodiče v této souvislosti hovoří o tom, že technologie vytvářejí **„virtuální svět“**, odlišný od toho reálného. Matka popisuje svoji představu, jak děti mohou virtuálnímu světu podlehnout: *„Třeba si děcka vymyslí příšerku, a když se to pak natočí, tak tím je to potvrzený. (…) Možná, že tam, že to je fakt natočený, že to vypadá jako skutečný. Že ten Slenderman, to byly normálně natočený videa, že to vypadá jako skutečný. Že kdybych byla děcko, tak tomu třeba taky budu věřit. (…) Je blbý, že se to dá nějakým způsobem natočit, že to opravdu vypadá skutečně a potom to malý děcko opravdu neví, jestli to je skutečný nebo není.“* (C6) Rodiče se domnívají, že děti v tomto věku ještě nejsou schopné virtuální svět od reálného odlišit, pokud k tomu nemají žádné nápovědy.

Rodiče mají také starost, že děti **nedokáží posoudit věrohodnost** informací, se kterými se skrze média mohou setkat. *„Nejnebezpečnější je možná to, že člověk velmi těžko dokáže posoudit relevantnost daného zdroje. A ke každé věci, kterou tam člověk jakoby hledá, je tam spousta názorů, které zároveň můžou být řekněme od slovutné kapacity a zároveň tam můžou být od někoho morálně a názorově zcela pomýleného a oba ty elaboráty můžou působit stejně věrohodně, což prostě člověk v jistém věku, s určitým vzděláním je možná schopen odlišit, pokud se hodně snaží. Ale myslím si, že jakoby pro ty děti nebo potom spíš jako mladší dospělé je to hodně nebezpečný v tom, že prostě todle podle mě posoudit nedokážou.“* (matka, C3)

Rodiče se obávají, že pro děti je snadné podlehnout extrémním názorům, ale tuto obavu směřují až do budoucna, až budou děti technologie více používat k získávání informací.

4.2.3 Média v sociálním kontextu

Rodiče si uvědomují, že **sociální vztahy dětí ovlivňují jejich postoj k technologiím**, a to zejména důvody, proč technologie vlastnit a používat (viz 4.4 Jak rodiče usměrňují používání technologií dětmi?). Podle rodičů děti chtějí mít přístup k podobným technologiím jako jejich kamarádi a používat je podobným způsobem. *„Oni si (hry) nevybíraj podle mě na ničem jiným než na tom, co se doví od kamarádů, že oni zrovna hrajou. (…) Angry Birds je strašně populární. Chápu, dobrá myšlenka. Tohleto je baví víc samozřejmě, protože to přesně odpovídá popularitě masový."* Když děti hrají stejné hry jako jejich kamarádi, mohou to spolu sdílet, a tím vztah upevňovat.

U mladších dětí a mladších sourozenců rodiče pozorují, že někdy používají technologie jen z důvodu, že je používá jiný člen rodiny. Otec popisuje, jak mladší dcera **napodobuje** svého staršího bratra: „On *je pro ni vzor. On jde na počítač, ona chce taky. On se tady dívá na nějaký dokument, ona chce taky."* (C2) V určitých situacích je tedy motivem k používání technologií snaha dělat stejnou aktivitu jako blízký člověk.

Rodiče a děti popisují i opačný pohled, tedy že **technologie ovlivňují sociální vztahy**. Technologie působí vztahy jednak přímo, např. umožňují je udržovat, jak popisuje chlapec: *„Když máš kámoše z Česka třeba až v Praze, tak je dobrý, že mu můžeš zavolat."* (C6) Možnost komunikace se vzdálenými přáteli a příbuznými hodnotí děti i rodiče kladně.

Negativní pak rodiče vnímají nepřímé působení médií na sociální vztahy. Používání médií obecně z jejich pohledu zabírá čas a snižuje tak čas pro interakci s druhými lidmi. Do budoucna se pak obávají, aby používání komunikačních médií **nenahrazovalo reálný kontakt s lidmi** jako takový. *„Budu se snažit, aby to zase fungovalo stylem – Klidně měj profil, domluvte se tam s klukama atd., ale aby to nedopadlo tak, že místo toho, aby se sebral a šel si s těma klukama povykládat, tak s nima stráví dvě hodiny chatováním."* (matka, C3) Rodiče mají starost, že děti by mohly přílišným používáním komunikačních médií ztratit schopnost jednat s lidmi tváří v tvář.

Rodiče si uvědomují, že s médii přicházejí nové **specifické způsoby interakcí**, jako jsou sociální sítě a možnost komunikovat na internetu pod anonymní identitou. Domnívají se, že pro děti v tomto věku je obtížné tyto způsoby komunikace plně pochopit, jak popisuje matka: *„Oni vidí, když posíláme (mail), že to je jako dopis. (…) Ale jinak to jako neřeší."* A otec dodává *„Zatím ne. Tu podstatu toho, to jde mimo ně. (…) Oni ví, že si dopisujeme s kamarádama nebo s nějakýma lidma, ale že to je Facebook nebo mail nebo jakou cestou to jde, tak to ne."*

Nyní děti ještě nepoužívají média pro komunikační účely (viz 4.1 Jak děti mladší 8 let používají nové (online) technologie?), ale až v budoucnu začnou, rodiče se obávají, že se vystaví mnoha rizikům. *„Protože ty hry zatímco co hrají, nejsou nějaké interaktivní, nebo nekomunikuje s nějakými jinými lidmi, nevystavuje vlastně někde svoje intimní záležitosti. Že je to daleko víc, daleko nebezpečnější ty sociální sítě jistě. (…) Myslím si, že jim to může ublížit, že ti spolužáci mohou být zlí a zneužít určitých informací v jejich neprospěch."* (matka, C9) Rodiče mají také obavu z **narušení soukromí, sdílení osobních informací, kyberšikany** ze strany vrstevníků a **kontaktu s cizími lidmi**, kteří by mohli chtít dítěti ublížit. Tato rizika spolu v očích rodičů souvisí.

4.2.4 Média v historickém kontextu

Rodiče vnímají, že nová média tu nebyla vždy, oni je ve svém dětství nezažili. Od určité doby se média začala ve společnosti šířit a jejich potomci už **vyrůstají v době všudypřítomných technologií**. Jak popisuje matka: *„Oni by si asi těžko dovedli představit život bez (médií), protože to znají od malička. Oni si těžko dovedou představit, když my jsme jim řekli, že jsme měli černobílou televizi a neměli jsme doma telefon nebo že nebyly mobily."* (C5)

Rodiče se domnívají, že v porovnání s jejich generací se děti **učí zacházet s technologiemi intuitivněji**. *„Co já jim ukážu, oni berou naprosto přirozeně. A oni se to neučí, oni to vidí a tak to dělají,"* říká otec a dodává: *„takhle jsou ty zařízení udělány."* (C2) Tedy i sama povaha nových médií přispívá k tomu, že se s nimi děti snadno učí zacházet.

V dnešní době je podle rodičů používání technologií nevyhnutelné. Jak vysvětluje matka: *„Mobil potřebujete, kdyby se cokoliv stalo, ať je to skrz dítě, ať je to skrz doktory, nebo kdyby začala týct voda, mobil člověk prostě potřebuje."* (C1) A v budoucnu bude situace stejná. Pro rodiče je důležité, aby si jejich děti osvojili **digitální dovednosti**, a kladně hodnotí, že se to děti mohou naučit přirozeně skrze používání médií. *„Teoreticky by se dalo parafrázovat, kolik programů zná, tolikrát je člověkem. Myslím si, že počítačová gramotnost v co největším rozsahu je ideální, klidně to používat i pro zábavu."* (matka, C3)

Zároveň ale mají starost, že se jejich děti začnou **na technologie příliš spoléhat**. Matka popisuje svou obavu: *„Mě děsí na zastávce, když vidím, že přijde mladý člověk a na ten (jízdní) řád se nepodívá a začne si googlit kdy mu to jede … A říkám si, jakmile mu dojde baterka, nebo jakmile tam nebude signál, nebo po cestě mu někdo ten mobil ukradne, tak se nedoví, kdy to jede."* (C7) Mnozí rodiče považují tedy za důležité, aby se děti dokázaly obejít i bez médií.

V souhrnu vnímají děti technologie spíše pozitivně, technologie je hlavně baví, ale zároveň reflektují některé obavy a starosti rodičů vztahující se k používání médií. Někteří rodiče vnímají technologie pozitivně, vidí jejich zisky pro děti. Jiní přímo uváděli, že nevidí přínos technologií pro život dětí, ale na základě analýzy jsme identifikovali různé důvody, proč i tací rodiče přítomnost technologií v životě dětí umožňují a tolerují: například kvůli zájmu dětí o technologie, sociálním tlakům na vlastnění technologií, nebo kvůli druhotným ziskům, kdy skrze zabavení dětí pomocí technologií získávají rodiče čas pro sebe.

4.3 Jakou roli tyto technologie hrají v životě dětí a jejich rodičů?

Technologie sehrávají v životě dětí a rodičů různé role, které jim usnadňují určité aspekty života. Plní svoji roli například v udržování kontaktů, slouží jako prostředek zábavy, krácení volných chvil, ochrany a kontroly dětí. Mají také roli praktickou, edukační a socializační.

Technologie jsou vnímány jako prostředek k využití času, ve kterém rodiče předpokládají, že by se jejich děti mohly nudit. Média tak plní **roli „vyplnění volných chvil“**, kdy v různých životních situacích jako jsou dovolené, cestování, čekání u lékaře a podobně slouží dětem k zábavě a vyplňují tak různé (typicky kratší) časové „díry“ a prostoje. *„To dítě se zabaví… ty mobily a tak při cestování, když jsou nějaké dlouhé chvíle na to čekání.“* (C10 matka) Technologie jako vycpávkový prostředek zábavy užívají rodiče i v každodenních situacích, kdy potřebují dítě uklidnit a zaměstnat. Slovy matky samoživitelky: *„Když vidím, že už ho nic nebaví a začne být protivný a vím, že nechci, aby ještě šel spát, a potřebuju ho udržet, v tu ránu zapínám videa.“* (C1) Tuto roli vnímají i děti. Některé reflektují specifičnost situací, ve kterých dochází k jejímu naplnění. Například, když sourozenec spí, nebo slovy dívky: *„Nemůžeme si na tom hrát celý den, ale můžeme si na tom hrát chvilku odpoledne, když je třeba škaredě venku, abychom se nenudily.“* (C5) Zdá se, že nuda je mnohdy rodiči vnímána jako něco nežádoucího, co je třeba zahnat, například za pomocí technologií.

Rodiče také popisují roli technologií jako prostředku, který jim usnadňuje život, pokud sami potřebují vykonávat jiné činnosti. K médiím tak lze děti **„odložit“**, jak to vnímá matka: *„Doma, když potřebuju něco rychle udělat a potřebuju ji jakoby odložit. Když to řeknu na rovinu, je to v podstatě odložení.“* (C10) Jiní rodiče pojmenovávají tuto roli jako „**hlídací“**. Technologie tak zastupují funkce, které za jiných okolností plní rodiče, nebo jiní lidé. *„Když jsem potřebovala naproti do obchodu, což byla záležitost deseti minut, čtvrt hodiny a nechtěla jsem všechny děti tahat s sebou, tak jsem je posadila před tablet, šla jsem třeba pro kluky do dramaťáku a dceru jsem tam nechala, že jsem ji vždycky říkala, dneska hlídá Pat a Mat nebo dneska ji hlídá Bob a Bobek.“* (matka, C7)

Technologie tak usnadňují život například matce samoživitelce, která je na děti sama a zastupuje tak oba rodiče: *„Já to spíš beru, ne že jsem líná, ale abych ty děti zabavila, abych něco udělala, tak vím, že tohle zabere nějakým způsobem aspoň na chvilku, tady není nikdo jiný, kdo by je zabavil, nebo na chvilku je vzal někam, jak musím fungovat za dva.“* (C1) „Hlídací“ role médií je využívána zejména v situacích, kdy rodiče pracují, starají se o domácnost a dělají jiné činnosti, které vyžadují soustředění nebo vzdálení rodičů. *„My potřebujeme tady něco uklidit, nebo něco udělat…Tak teď se běžte děcka dívat na pohádku.“* (otec, C8) Důležitým aspektem „hlídací“ role médií je tedy to, že v těchto chvílích děti nevyžadují pozornost rodičů (viz 4.2 Jak jsou tyto technologie vnímány různými členy rodiny?). Jejím cílem ovšem často není jen mít od dětí klid, ale také vybrat vhodnou činnost s digitálními technologiemi. Je to tedy role promyšlená, která má více aspektů. Slovy tatínka: *„Vlastně v něčem vám to může dost usnadnit, že máte nějaký volný čas navíc taky tím, že jsou (děti) zaujaté (technologiemi)…ale zároveň musím říct, nepouštíme dětem cokoliv, ať už je to televize nebo počítač, abychom měli klid. Jakoukoliv minutu klidu, za to jsem nesmírně rád (smích), ale neděláme že „pusť si počítač a…“, …to v žádném případě.“* (C2)

Někteří rodiče reflektují **edukační roli** médií. Děti používají média k tomu, aby se naučily **novým věcem**. Jeden z tatínků uvádí, že dcera se při používání počítače učila psát, jak ukazujeme v části 4.2 Jak jsou tyto technologie vnímány různými členy rodiny?. Edukační role spočívá také v **rozvoji již nabitých**

schopností, jako je například čtení, jak uvádí matka: *„Já radši řeknu synovi, ať si to vyhledá (na Googlu), protože vím, že bude číst. Že knížku by mně nečetl.“* (C4)

Dalším aspektem je **praktická role** technologií, kdy je rodiče i děti užívají jako pomoc a vyzdvihují užitečnost jejich existence. Slovy tatínka: *„Já se snažím využívat technologie k tomu, aby pomáhaly. Takže ať už se to týká nějakých seznamů, nebo vyhledávačů jízdních spojů, nebo nějakých map … Děti vědí, že se to dá takhle využí.“* (C8) Širší souvislosti médií jako nástroje rozebíráme v části 4.2 Jak jsou tyto technologie vnímány různými členy rodiny?.

I když rodiče nejsou používání médií někdy nakloněni, považují jejich používání za důležité, aby dítě zapadlo mezi vrstevníky. Slovy jedné z matek: *„Nejsem tomu moc nakloněná (vlastnictví technologií), nicméně když vidím, že všichni ostatní děti to dělají, tak nechci, aby moje děti vyčuhovaly z řady, aby byly „out“. Myslím si, že by měly s těmi vrstevníky držet krok.“* (matka, C9) Technologie tak plní **roli socializační**, kdy jejich vlastnictví zajišťuje, že děti nestojí „mimo“ a jsou součástí skupiny. *„Protože oni mají mobil, takže nejsou pozadu oproti ostatním děckám.“* (matka, C6)

Role mobilů/chytrých telefonů je v kontextu jiných zařízení vnímána odlišně. Kromě již zmíněných rolí plní i funkci **udržování kontaktu s členy rodiny navzájem, roli kontroly a ochrany dítěte.** Díky používání mobilu může matka pustit dceru samotnou do školy: *„Ona chodí do školy ráno sama, abych syna nemusela budit. A chodí tak, že ji máme na telefonu. Takže si s ní vykládám celou tu cestu, máme to nahlas.“* (C1) Rodiče tedy mohou vědět o dítěti, i když s ním právě fyzicky nejsou: *„Tím, že začal chodit sám na kroužky, jsme považovali za dobré vědět o něm, mít možnost mu zavolat.“* (otec, C8) a mohou děti kontrolovat: *„Pro mě to bylo proto (pořízení telefonů), abych já je měla pod kontrolou.“* (C6) Tato role ovšem může být **různě vnímaná rodiči a dětmi**. Ilustrují to slova matky, která by ráda zavedla telefony pro kontrolu, ale vnímá, že děti chtějí telefon hlavně pro zábavu: *„Protože jim nejde o telefonování, ale jde jim o ty hry. A tak se bojím. Jsme se přestěhovali a oni dojíždí do školy, takže telefon by se hodil a řešíme to.“* (C7) Některé děti si uvědomují kontrolní a kontaktní funkce technologií. Dívka kromě her používá chytrý telefon také proto, aby mohla být v kontaktu s rodiči i když nejsou spolu: *„když třeba jsme někdy třeba, chvilku tam (na návštěvě) sami, tak si ten telefon vezmu … kdyby mamka už nějak dlouho nešla, tak jí zavolám a zeptám se jí, co se děje.“* (C5)

Jak ukazujeme výše, technologie tedy plní v životě rodin s malými dětmi různé role. I když existují různé typy obav z technologií, jak uvádíme v části 4.2 Jak jsou tyto technologie vnímány různými členy rodiny?, je možné říci, že rodiče i děti z našeho malého vzorku vidí roli technologií v jejich životě spíše pozitivně. Tato skutečnost je však samozřejmě ovlivněna samotným výběrem rodin. Ve vzorku nebyly například rodiny, které technologie nepoužívají, případně technologie dětem zatím zcela zakazují – tyto rodiny by jistě viděly roli technologií v životě rodiny jinak.

4.4 Jak rodiče usměrňují používání technologií dětmi?

V ustanovování pravidel a názorů na ně se rodiče navzájem liší. Někteří rodiče preferují explicitní pravidla používání technologií a stanovují je na základě různých principů. Jiní nevnímají, že by pravidla ustanovovali a uvádí spíše implicitní normy, které jsou spojené s používáním technologií nebo absencí pravidel. Oba přístupy dále podrobně popisujeme.

Rodiče také spojují explicitní i implicitní pravidla s výchovou obecně a zasazují je do běžného (offline) světa. Lze si tak všimnout, že pravidla používání technologií dětmi vznikají na základě obecnějších hodnot a přesvědčení rodičů. A různé výchovné principy souvisí také s tím, jak rodiče technologie vnímají (viz 4.2 Jak jsou tyto technologie vnímány různými členy rodiny?).

4.4.1 Explicitní pravidla užívání technologií

Jasně formulovaná pravidla korigují především činnost dětí v kontextu jejich běžného života. Slovy jedné z matek: *„Myslím si, že opravdu potřebuje (starší syn) ještě hodě moderovat vztah k zábavám. On se do televize nebo do počítače ponoří natolik, že „Tak (oslovení), večeře, vyčistit zuby, spát“ a najednou den je pryč.“* (matka, C3). Pravidla jsou jasně vymezena pro děti i rodiče. Technologie v nich nejčastěji slouží jako **prostředek odměny anebo naopak trestu**. *„(Syn) ví, že jsou to přesně daná pravidla. Ví, že je něco jako povinnost, úkol – nějaká odměna. Něco špatného, špatná známka, poznámka – není odměna.“* (otec, C2 otec) Děti tato pravidla vnímají také. Vědí, že když budou hodné, dostanou odměnu v podobě používání technologií, a když udělají něco špatně, přijde trest v podobě zákazu technologií. Jak uvádí holčička: *„Třeba zlobím, mamka mi zakáže mp3ku na čtyři dny, dokud se nebudu chovat dobře.“* (C1) A chlapec, který ví, že táta mu půjčí mobil za odměnu: *„Jenom za odměnu… Když třeba dostanu jedničku.“* (C2)

Někteří rodiče stanovují explicitní pravidla též **ohledně doby používání technologií**. Dobu omezují určením času, který je možné strávit při používání medií, ale také počtem pohádek nebo her: *„Už je to pravidlo. To si řekneme, ještě jednu hru.“* (otec, C4). Pravidla ohledně regulace používání technologií plní pro některé rodiče i **preventivní funkci**, kdy regulaci vnímají jako předcházení například závislosti: *„Právě proto jim to dávkuju tak malinko, aby na tom nebyli tak závislí.“* (matka, C7) Přičemž regulace užívání může také plnit výše zmíněnou funkci odměny a trestu: *„Cukr a bič v tomhle případě … regulace hodin, kolik na tom stráví.“* (otec, C7)

Některá pravidla jsou **„ritualizovaná“**, probíhají v určitém intervalu nebo při určité události. *„Kluci přes Youtube vybírají večerníček, každý jednu (pohádku). To je minimum, co máme prakticky každodenně … To je jakýsi rituál.“* (matka, C3). Tyto situace vnímají i děti, jak ilustruje následující ukázka, ve které chlapec na dotaz výzkumníka, kdy může chodit k počítači, odpovídá: *„Když táta není doma. A když mladší brácha odpočívá.“* (C3)

Pravidla vznikají také za **účelem kontroly** dětí, kdy rodiče například kontrolují historii na počítači a hry, které děti hrají. Podle stanovených pravidel tak usměrňují jejich hraní. Rodiče odmítají hry s agresivním obsahem nepřiměřeným věku dítěte. *„My sledujeme to, jaké jsou tam ve hře použité výrazové prostředky. Ať už je to krev, nebo brutalita.“* (otec, C8) Kontrola probíhá přímo zkontrolováním hry, občas také nalezením recenzí o hře. Slovy matky: *„Když vidím, že je tam nějaká hra, co se mi to nelíbí, nějaké bojování, tak mu to řeknu, že tuhle hru hrát nebudeme. Protože se snažím, aby to nebylo agresivní pro to dítě … přijdu se podívat, co tam má, když se mi to nelíbí, tak (hra) jde pryč.“* (C9)

Někteří rodiče zase uvádí, že **pravidla vznikají intuitivně** a jsou přizpůsobené dané situací, není to tedy nic, co by bylo vymyšleno předem. *„To jde samo. Instinktivně. Úplně samo … není to o tom, že bych přemýšlela, moje děti jo tohle a moje děti ne tohle, to ne.“* (C1)

Někdy pravidla vznikají i **po dohodě s vnější autoritou**. Matka chlapce s Aspergerovým syndromem konzultuje užívání technologií s psycholožkou: *„Lépe řečeno často mám puzení technologie zakázat striktně, ale i po konzultaci s psycholožkou ve speciálním pedagogickém centru pro autisty nám bylo řečeno, že mu to nemáme brát úplně.“* (C3) Děti také vnímají **pravidla stanovená školou**. Nejčastěji jsou zmiňované zákazy používání mobilů ve vyučování. Slovy dívky: *„Musím (mít vypnutý mobil), protože paní učitelka říkala, že když to nevypnu, tak mi zakážou telefon a vrátí mi ho tehdy, až to budu vypínat.“* (C1)

Pravidla, která korigují používání technologií dětmi, se **podle rodičů vztahují i na ně samé**. Například se musí omezit při sledování pořadů s obsahem nevhodným pro děti, slovy jednoho z otců: *„To není jenom jeho pozitivní omezování, to je i omezování mě. Když byly dokumenty na ČT2 o druhé světové válce, mě to zajímá … syn tady sedí, ale vnímá to úplně jinak … Takže já to musím vypnout, já to musím přepnout.“* (C2)

4.4.2 Implicitní pravidla užívání technologií a absence pravidel

Implicitní pravidla souvisí s rodičovským vnímáním technologií (viz 4.2 Jak jsou tyto technologie vnímány různými členy rodiny?). Když je používání médií jen jedna z možností v rámci dalších aktivit dětí, **není potřeba stanovovat zvláštní pravidla**. *„Takže není to trest ani odměna… Je to činnost klasická… jako číst nebo si hrát stolní hru. Prostě se domluvíme, že to tak bude, tak si jdeme zahrát stolní hru nebo jdou holky na počítač.“* (C5) Technologie mohou sloužit také jako odměna ve smyslu, že se jedná o něco „vzácného“, ale **nenese sebou pravidlo „něco za něco“:** *„Pro naše děti si myslím, že to je prožitek, fakt odměna, něco jiného, že to nemají pořád. Tak jak nechodíme každý den na zmrzlinu … a to je odměna ve smyslu, že je to vzácné, není to vždy nebo odměna za něco.“* (otec, C4)

Někdy rodiče **explicitní a implicitní pravidla kombinují** a používají je v závislosti na kontextu a podle aktuální potřeby. Nemají například potřebu vytvářet explicitní pravidla ohledně času stráveného na technologiích, pokud nevidí důvod a dítě nejeví známky „závislosti“ v tom smyslu, jak ji vnímají rodiče: *„Ale kdybych viděla, že je na tom dítě závislé, tak to utnu. Zatím mi to přijde, že to skutečně není tak, že bych to měla řešit.“* (C9) Pokud se čas strávený s technologiemi jeví rodičům v rozumných mezích, **nevytváří pravidla na jeho regulaci.** Jak uvádí matka: *„Vím, že někdo má daný třeba, že každý den si můžeš chodit hrát… my to tak nemáme, protože oni to ani tak moc nevyžadují, že nemáme my jako dospělí potřebu je v tom omezovat, že nám připadá, že to je akorát v uvozovkách ten čas (strávený používáním technologii).“* (C5) Rodiče tedy nemají potřebu kontroly a vytváření pravidel pokud se jim **zájem dítěte o technologii jeví v normě.** Příklad uvádí matka, kdy porovnává své dna syny a vysvětluje, proč více koriguje používání technologií u staršího syna: *„Vždycky co se týče počítačů, (starší syn) jevil skoro až tendence k závislosti na tom … Což třeba mladší syn vůbec nemá. Tam nemám potřebu to zas až tolik korigovat, protože ten, pokud si nějakou chvíli třeba kouká nebo si dělá něco na počítači, tak za chvíli přijde a řekne si, že už má dost.“* (C3) Tendence řešit pravidla tak někdy vyplývá z toho, **jak je vnímáno užívání technologie dítětem**. Rodiče mají snahu více zasahovat do používání médii dětmi, když se jim jeví jako ohrožující sklony k závislosti, fascinace technologiemi nebo nevhodné užívání technologií.

I když pravidla nejsou explicitně formulována, děti si uvědomují implicitní principy. I v rodinách bez explicitních pravidel uvádějí rodiče, že děti vnímají a používají tyto **„automaticky zavedené“** principy: *„Když si chtějí zapnout technologii, tak se nás zeptají „Můžu si zapnout počítač?“ nebo „Můžu si hrát na tabletu?“ Máme to takhle, že se musí zeptat, jestli můžou v tu chvilku. A to tak nějak automaticky se zavedlo, s tím nebyl vůbec problém.“* (C5)

V některých situacích mohou být **pravidla** rodiči vnímány **jako překážka**. Jak uvádí otec dvou dětí, kterému přijdou pravidla ohledně stanovování času a pořadí dětí stráveného na technologiích jako zotročení: *„Kdo bude používat to a tak, nemáme na to přesná (pravidla). To asi dost těžko by se dodržovalo, ta pravidla … nemá cenu je vytvářet, protože potom bychom byli sami jejich otroky.“* (C8)

4.4.3 Propojení explicitních a implicitních pravidel užívání technologií s offline světem

Rodiče pravidla a jejich tvorbu obvykle zasazují do **kontextu výchovy a offline světa**. Technologie tak nejsou v některých ohledech vnímány specificky, ale spíš jsou součástí rodinného dění. Slovy matky: *„Samozřejmě není to jediná věc (počítač), kterou máme formou odměny případně zákazu, ale je to jedna z nich. Ono to je spíš tak, že ony obecně jsou nějaká pravidla a média jsou jejich součástí.“* (C3) Někteří rodiče staví svůj výchovný styl na **existenci pravidel**. Obecný respekt k pravidlům je tak základem i pro stanovování pravidel užívání technologií *„Potom je to podle mě o té výchově. Že děcka musejí mít respekt... my jim tady řekneme takhle ano, takhle ne. Jsou tam nějaký pravidla. A já si myslím, že my v rodině docela dodržujeme pravidla, takže v pohodě“* (C4). Jindy rodiče vnímají paralely mezi online a offline prostředím a pro pravidla z offline světa vidí **aplikace na problémy** hrozící **v online světě**. *„Teď stejně nic dělat nemůžeme … ony nejsou teď ještě ve fázi, kdy by měly potřebu sociálních sítí, takže teď jim to ani nemá cenu vykládat. Teď jim vykládáme, ať po škole nesednou do auta s cizím člověkem.“* (matka, C5) Zmiňován je i aspekt výchovy, kdy je vhodné děti **obecně vést a vychovat tak, aby mohli čelit rizikům online světa**: *„Není od věci se snažit vést to dítě ke kritickému myšlení už od útlého věku, protože až si ve čtrnácti přečte výborně manipulativně napsané neonacistické články a bude mít pocit, že tohle je to pravé, tak ve čtrnácti už může být období, kdy už se mnou o tom nebude chtít mluvit.“* (matka, C3)

Pravidla a jejich ustanovení souvisí také s **hodnotami rodičů**. Podle těchto hodnot stanovují pravidla a učí děti různým principům užívání technologií. Zmiňovanou hodnotou je **počítačová gramotnost**, která je vnímaná jako jedna z důležitých dovedností v současném světě. Rodiče tak v ní děti vzdělávají: *„Říkám „Napíšeme tady tohle“ prostě teď řeknu, co tam píšu a pak jim ukazuju, jak rozklikávám jednotlivý prostě záložky, obrázky atd.“* (matka, C3) Někdy rodiče nevzdělávají děti přímo, ale nechávají je dívat se na to, jak s technologiemi pracují. Děti tak **„odpozorují“ principy** jejich používání: *„Zatím jsme ho nic neučili. Jako spíš tak co okoukal, že se dá skutečně něco vygooglit“* (C9 matka). Dalším tématem vzdělávání jsou **sociální kontakty na internetu**, kde rodiče učí děti na co si při tom dávat pozor: *„Poměrně nedávno jsme řešili, že na Facebook děti dávají svoje fotky … nebo někteří ti úchylové vystupují jako malé holčičky a hledají v uvozovkách sobě rovné a potom dochází k těm problémům, to jsme řešili, že jsou ve světě takoví strejdové, páni, kteří jsou zlí.“* (otec, C2) Vzdělávání děti v některých rodinách probíhá také o jiných možných výhodách a rizicích internetu obecně, jako například závislosti. Rodiče reflektují skutečnost, že **používání technologií má svoje pozitiva i negativa**: *„Nové technologie, možnosti, internet – existuje to, není to žádné tabu, seznam se s tím, ale pozor, jsou tam určitá negativa … že člověk na tom může být závislý.“* (C2 otec) Rodiče dále zdůrazňují **používání technologií v kontextu jiných aktivit**, kdy je důležité

dětem poskytnout možnosti a ukázat jim různé způsoby jak trávit čas. Častými aktivitami jsou zájmové kroužky, sport, rodinné výlety a návštěvy u známých. Slovy otce: *„Že to není priorita (technologie). Já si myslím, že na počítači se nadělá ještě až až, tak proč je zatěžovat už teď. Radši jdeme ven, když je v létě manželka v práci nebo tak, vezmu děcka, jdeme do parku, na skluzavky.“ (*C4) Dalším hodnotovým principem je **edukace příkladem**, kdy rodiče vnímají, že je důležité, aby šli dětem příkladem: *„To prostředí doma je vychovává, když vidí, že my nehrajeme hry, používáme počítač k práci a ne úplně k zábavě.“* (C8 otec) Někteří rodiče vidí v edukaci příkladem největší možnosti toho, jak dětem zprostředkovávat užívání technologií. Slovy matky: *„Počítač je primárně pracovní nástroj, sekundárně nástroj zábavy, ale pořád ještě trávíme spoustu času my jako rodiče tím, že děláme spoustu jiných věcí … Myslím si, že to, když v tom (dítě) vyroste a uvidí nějaký rozumný přístup k tomu, že mu to dá víc, než kdybych mu to opakovala třeba ob den“* (C3).

5 Metody

5.1 Oslovení účastníků výzkumu

Pro získání účastníků bylo osloveno 6 základních škol v Jihomoravském kraji (územně správní celek České republiky) s prosbou o předání pozvánky k účasti žákům 2. tříd, ti ji pak doručili svým rodičům. Tímto způsobem bylo rozdáno cca 350 pozvánek se stručným popisem výzkumného záměru a kontaktem na výzkumníky. K účasti ve studii se přihlásilo 30 rodin a v 10 z nich následně proběhly rozhovory. Rodiče, který projevili o výzkum zájem obdrželi emailem informované souhlasy pro účast ve výzkumu dětí i rodičů. Souhlasy obsahovali informace o výzkumu, průběh konání, část trvání návštěvy, rizika a výhody účasti na výzkumu, práva účastníků. Souhlasy shrnovali taky základní etické aspekty výzkumu jako je například mlčenlivost a anonymizace dat. Rodiče za účast ve výzkumu obdrželi dárky pro děti poskytnuté Joint Research Centre a odměnu ve výši 1000 CZK = přibližně 37 EUR.

5.2 Výzkumný soubor

Jelikož se tento výzkum zaměřuje na používání technologií u sedmiletých dětí a jejich sourozenců, byly dotazovány rodiny, kde dítě používá některé technologické zařízení pravidelně, alespoň jednou týdně. V dalších aspektech jsme se snažili o různorodost z hlediska sociálně ekonomického statusu rodiny, rodinné konstelace (počet sourozenců, mladší a starší sourozenci, matky samoživitelky atp.), vzdělání rodičů a pohlaví dítěte

Podrobně popisujeme zúčastněné rodiny v části 3 Popis rodin. Zde shrneme jejich hlavní charakteristiky. Věk rodičů se pohyboval mezi 35 až 41 lety. Sedm rodin je úplných, tři jsou matky samoživitelky. Všichni rodiče jsou české národnosti. Jejich vzdělání pokrývá spektrum od učňovského po vysokoškolské. Příjem rodin též variuje pod půlkou národního mediánu až po národní medián (příjmy se počítaly podle počtu členů žijících v domácnosti, pro dvou člennou rodinu je národní medián 24 000 Kč – přibližně 888 EUR).

Věk dětí v našem vzorku je 7-8 let, spolu s nimi jsme vedli rozhovory s jejich sourozenci, pokud to bylo možné (někteří nebyli přítomni a mladší sourozenci do cca 5 let zůstávali s rodičem). Jedno dítě je jedináček, pět má mladší sourozence, dvě děti mají starší sourozence a dvě starší i mladší. Věk sourozenců se pohybuje od 5 měsíců do 20 let. Jedna rodina sdílí domácnost s dalších příbuzným. Povaha vzorku nám umožnila do hloubky prozkoumat situaci v rodinách, kde mají děti pravidelný přístup k technologiím. Získaná zjištění se však nedají vztáhnout na rodiny, ve kterých se média vůbec nenachází, nebo k nim děti nemají přístup.

5.2.1 Specifika českého kontextu a tohoto vzorku

Pro budoucí mezinárodní srovnání zde popíšeme vybraná specifika českého kontextu. Před nástupem povinné školní docházky mají děti v České republice možnost navštěvovat mateřské školy, tedy výchovná zařízení pro děti od tří let, většina z nich je neplacených, soukromé jsou placené. Povinná školní docházka začíná nástupem do 1. třídy základní školy, který by měl proběhnout poté, co dítě dovrší šest let věku. Nástup do 1. třídy může být odložen, pokud dítě není tělesně nebo duševně vyspělé přiměřeně věku (rozhoduje o tom ředitel školy na základě lékařského a psychologického posudku). Během prvního školního roku se děti naučí kromě jiného číst a psát v mateřském jazyce.

Děti v našem vzorku navštěvují 2. třídu základní školy a týdně ve škole tráví 18-22 hodin, tato týdenní hodinová zátěž je rovnoměrně rozdělena do pěti pracovních dní. Ve 2. třídě mají školy povinnost své žáky dále vzdělávat v mateřském jazyce, matematice, základům poznání světa a umění. Děti se učí jak ve škole, tak dostávají zadané úkoly, které mají zpracovat mimo školní vyučování. Nadaným dětem mohou školy umožnit individuální studijní plán, který postup základní školou urychluje nebo obohacuje. Po školním vyučování mohou děti navštěvovat školní družiny, což jsou výchovná zařízení zřízená nejčastěji (ale ne nutně) při základních školách. Ve větších městech fungují různé druhy volnočasových center, která organizují pro děti tzv. kroužky, což jsou pravidelné odborně vedené kurzy rozvíjející zájmy dětí zejména v oblastech sportu, přírodovědného poznání a uměleckých činnostech. Některé kroužky jsou úzce zaměřené (např. hra na určitý hudební nástroj, provozování konkrétního sportu), jiné jsou komplexní a v jejich průběhu se děti věnují různým činnostem. Navštěvování školních družin i kroužků je placené, ale současně finančně dostupné většině rodin, mnoho z těchto zařízení je dotováno státem.

Českou republiku je možné charakterizovat i z hlediska používání technologií dětmi. Dle klasifikace vzniklé v rámci projektu EU Kids Online (Livingstone, Haddon, Görzig, & Ólafsson, 2011) na základě dat od dětí ve věku 9-16 let a jejich rodičů je Česká republika ve srovnání s dalšími evropskými státy zemí, kde děti nadprůměrně z hlediska EU používají internet a nadprůměrně se také setkávají s online riziky, zároveň však nadprůměrně využívají širšího spektra výhod, které internet přináší.

5.3 Sběr dat

Rozhovory s účastníky výzkumu probíhaly v období od 22. září do 9. října 2014, u nich doma v čase, který jim vyhovoval. Na začátku interview dva výzkumníci stručně představili účel studie a se všemi přítomnými členy rodiny proběhla úvodní aktivita z knihy – Hrajte si a učte se: Být on-line. V této hře děti ve spolupráci s rodiči měly za úkol pomocí samolepek představit průběh svého obvyklého dne. Někdy se děti soustředily na průběh dnešního dne, protože to pro ně bylo jednodušší. Tato úvodní část rozhovoru trvala kolem 30 minut. Po ní následovaly polostrukturované individuální rozhovory, kdy jeden výzkumník hovořil s rodičem či rodiči a druhý s dítětem či dětmi. S rodiči i dětmi byla postupně probírána témata vztahující se k tématům tohoto výzkumu (viz 2 Úvod).

Děti měly po domluvě výzkumníků s rodiči k dispozici digitální technologie, které používají (nejčastěji tablet nebo chytrý telefon), aby mohly přímo ukázat, jak zařízení ovládají a jaké jsou jejich oblíbené činnosti.

Dále bylo při rozhovoru s dětmi použito pexeso, tedy soubor kartiček s obrázky různých mediálních zařízení (tablets/ laptops/ PCs/ smartphones atd), a též tradiční hračky jako panenky či auta. Pexeso bylo používáno různou formou na různých místech rozhovoru podle toho, jak rozhovor s dítětem probíhal. Někdy sloužila jako tzv. “zahřívací” aktivita na začátku rozhovoru, kdy výzkumník hrál s dětmi pexeso s kartičkami této hry. Hra byla vždy použita pro orientaci, jaká zařízení děti znají, jaká používají a co s nimi dělají, obrázky na kartičkách tak sloužily jako odrazový můstek pro rozhovor. Někdy byla hra použita pro orientaci, jak si technologie stojí mezi ostatními hračkami, kdy dítě mělo za úkol kartičky seřadit podle oblíbenosti. Pokud to bylo možné, byly do řazení zapojeny i další hračky dítěte přímo fyzicky nebo formou obrázku.

Rodiče byli na konci rozhovoru dotázáni na faktické informace, tedy věk, vzdělání a národnost všech členů rodiny, typ školy či výchovné služby, kterou děti navštěvují, zaměstnání rodičů a příjem rodiny. Individuální rozhovory s dětmi a rodiči trvaly mezi 35 až 85 minutami (v průměru 60 minut).

5.4 Záznam a metoda analýzy dat

Společná úvodní aktivita i individuální rozhovory byly nahrávány na diktafon. Během rozhovorů si výzkumníci dělali poznámky a po každém rozhovoru provedli zápis zachycující okolnosti (setting) rozhovoru, tedy kde rozhovor probíhal, události, které se v průběhu rozhovoru vyskytly (např. mladší sourozenec pohybující se mezi rozhovory s dítětem a rodičem) a okolnosti ovlivňující rozhovor (např. zdravotní potíže dítěte). Zachycena byla i hlavní témata rozhovoru ve vztahu k tématům výzkumu a okolnosti, které se nepřenesly na zvukový záznam, např. pozorování zacházení dětí s technologiemi.

Individuální rozhovory s dětmi i jejich rodiči byly přepsány a anonymizovány, uloženy na sdílený disk a dále byly identifikovány hlavní okruhy, o kterých rodiče a děti hovořili ve vztahu k tématům výzkumu. Na základě těchto okruhů byl vyvinut systém kódování, který byl po testu kódování výzkumníky při další diskusi znovu upravován. Kódovány byly následující okruhy: typ technologie/ hraček, čas strávený s technologiemi, vlastnictví technologie + kdo a kde technologie používá, aktivity dětí i rodičů, typ hry + její vlastnost a poznámky, digital skills, oblíbené technologie, oblíbené offline aktivity, propojení technologií a offline světa, současné percepce, percepce do budoucnosti, aktivní mediace = chování + pravidla, mediační percepce = názory o výchově a hodnoty.

V procesu kódování výzkumníci přiřazovali konkrétní výroky z rozhovorů k výše uvedeným okruhům. Poté proběhla tematická analýza výroků v rámci okruhů, kdy skrze porovnávání a hledání souvislostí, shod a rozdílů byla identifikována konkrétní témata, o kterých děti i rodiče hovořily, a která popisujeme v kapitole 4 Zjištění.

6 Diskuze

6.1 Co mohlo ovlivnit výsledky této studie

Na výsledky naší studie lze nahlížet jako na explorativní sondu do působení technologií v životě rodin, protože jen malé procento studií v evropském prostoru se soustředí na děti ve věku 0-8 let, podobně do mála výzkumů jsou zapojeni jak rodiče, tak děti. Podobně mediační strategie rodičů a kontext rodiny jsou opomíjená témata (Ólafsson et al., 2014). V našem výzkumu jsme zjistili, že hlavními činnostmi dětí ve věku 7-8 let s digitálními médii je hraní her, sledování videí a v některých případech používání vlastních chytrých mobilních telefonů, což je v souladu s finskou studií zaměřenou na děti ve věku 0-8 let (Kotilainen, 2011, cit. dle Ólafsson, Livingstone, & Haddon, 2014).

Kvůli pilotní povaze výzkumu je výzkumný soubor v určitých ohledech heterogenní: tvoří jej pouze rodiny z většího města, děti navštěvují tradiční typ škol, a ač příjem zapojených rodin variuje, všichni rodiče byli zaměstnaní, příp. matky na mateřské dovolené. Toto mohl způsobit požadavek na pravidelné používání technologií dětmi, který z výběru vyloučil rodiny, které nechtějí dětem technologie poskytnout, případně si to nemohou ze svého příjmu dovolit. Výsledky našeho výzkumu je tedy třeba chápat s ohledem na výběr tohoto vzorku – zkoumali jsme především rodiny, kde se technologie používají a například jejich role je tedy viděna spíše pozitivně. V jiných typech rodin by to mohlo být jinak.

Mezi našimi rodiči byli přítomní jak lidé, kteří ve svém mládí technologie aktivně používali, tak lidé, kteří technologie až do dospělého života nevyužívali, což se mohlo odrazit v různorodém nahlížení technologií. Toto se bude do budoucna proměňovat, kdy rodiči se budou stávat lidé s bohatší zkušeností používání technologií.

Je třeba poznamenat, že sedmi- až osmileté děti vypovídají pouze o svých konkrétních zkušenostech, nejsou ještě schopné abstraktního uvažování. Pokud děti měly při rozhovoru k dispozici např. tablet, nemohli jsme se příliš dozvědět o jejich dovednostech při zacházení s počítačem. I jejich vnímání technologií vychází z jejich určitých zážitků a uvědomění pravidel dětmi vychází z toho, jak jasně je rodiče sdělují.

6.2 Limity studie

Současný design studie se snažil zachytit jak samotné používání technologií dětmi, tak jeho souvislosti s rodinným kontextem. Na toto téma neexistuje mnoho studií, proto tato studie byla poměrně široce pojatá a především odkrývala témata, jimiž by se měl zabývat budoucí výzkum.

Pro získání účastníků jsme zvolili způsob oslovování skrze školy, přičemž nebylo možné ovlivnit, jací zájemci o účast se přihlásí, a před návštěvou rodiny měli výzkumníci jen minimální faktické informace o používání technologií v dané rodině. Zapojení dalších typů získávání účastníků, např. metodou sněhové koule nebo skrze informanty, by mohlo přinést už v počátku více informací o roli technologií v dané rodině, a mohlo by proto přinést ještě variabilnější výsledky.

K vyšší variabilitě výsledků z hlediska zapojení různých rodin by mohlo přispět dát rodinám možnost provést interview i v jiném prostředí než u nich doma, např. v prostředí výzkumné instituce. Někteří rodiče mohou vnímat návštěvu výzkumníků u nic doma jako přílišné narušení soukromí a tito se v našem výzkumu neobjevují. Nevýhodou rozhovorů mimo domov by bylo pravděpodobně pomalejší navázání

kontaktu během rozhovoru, hlavně s dětmi, a nemožnost pozorovat zacházení dětí s technologiemi v přirozeném prostředí. V současném výzkumu se osvědčilo vedení rozhovoru s dětmi v jejich vlastním pokoji.

Časový plán pro provedení pilotního výzkumu byl velmi napjatý. Na provedení rozhovorů v deseti rodinách během jednoho měsíce se podílely dva páry výzkumníků. Více času na zpracování rozhovorů, jejich analýzu a psaní výsledkové zprávy by přispělo ke kvalitě zpracování výsledků této studie. Výhodou ale je rychlé získání podnětů pro další výzkum, kdy oblast používání technologií dětmi se neustále mění, a zároveň možnost v brzké době podat zprávu o studii zúčastněným rodinám a dalším subjektům.

6.3 Praktická doporučení pro budoucí výzkum

Pilotní studie probíhala s deseti rodinami. Pro sběr dat byly využity rozhovory a jako nástroj pro uvolnění atmosféry na úvod setkání s rodinou hra mapující denní program dětí a v rozhovoru s dítětem kartičky se zobrazenými technologiemi, které šly použít i jako pexeso. Pro budoucí výzkum je vhodné najít více inovativních metod, které by umožnily dětem zapojit se autentičtěji. Například použít metody s projektivním charakterem, což by sebou neslo náročnější požadavky na analýzu. Pilotní výzkum také ukázal, že dětem se lépe mluví o technologiích a jejich užití pokud mohou při rozhovoru mít technologie u sebe a přímo předvádět a komentovat svoji činnost. Doporučujeme proto použít nástroje, které umožní sesbírat data i z těchto činností, například programy pro záznam pracovní plochy, záznam videa činnosti apod. Metody analýzy dat získaných z takových programů jsou úkolem pro další výzkum. Úvodní aktivita, kdy celá rodina zobrazovala průběh obvyklého dne dětí, posloužila jako stručný vhled do života rodiny obecně i do místa technologií v životě dětí. Pokud by se tato úvodní aktivita rozpracovala, směrem k roli technologií v každodenním životě rodiny, mohla by sloužit do budoucna jako jeden ze zdrojů dat.

Osvědčilo se nastavení, kdy výzkumníci navštívili rodiny přímo v domácnostech, kde žijí. Návštěva ve dvojici urychlovala proces a bylo možné provést rozhovory s dětmi i rodiči naráz. Pro budoucí výzkum by mohlo být užitečné vést třetí rozhovor s rodiči a dětmi spolu a zachytit také dynamiku rodinných vztahů. Součástí tohoto rozhovoru by mohla být i interakce dítěte a rodiče při používání digitálních zařízení dítětem. Dalším doporučení je možnost navštívit rodiny dvakrát, kde po prvním rozhovoru si mohou výzkumníci porovnat získané informace, identifikovat hlavní témata pro děti a rodiče, případně porovnat diskrepance v jejich výpovědích a v následujícím rozhovoru obohatit nalezená témata. Tento postup by byl ovšem časově náročný, proto také zůstává možnost provést krátký rozhovor dvou výzkumníků v průběhu první návštěvy po určité době trvání individuálních rozhovorů (35-45 minutách) a následně v rozhovorech pokračovat. Tento postup ale klade větší nároky na organizaci výzkumu a ohrožuje důvěru mezi respondenty a výzkumníky.

Pilotního výzkumu se účastnily rodiny bydlící ve městě, ve kterých děti používají technologie minimálně jednou týdně. Pro budoucí výzkumná šetření doporučujeme formulovat cílovou populaci, kdy je možné se zaměřit na relativně homogenní vzorek a zabývat se do hloubky procesy v rodinách s určitými charakteristikami nebo je naopak možné snažit se o heterogenní vzorek. Variabilitu vzorku je možné zvyšovat více způsoby: (1) zapojením rodin, které technologie z různých důvodů nevlastní, nebo je nepoužívají, (2) zapojením rodin ze sídel různé velikosti (větší města vs. venkov), (3) rodin jiné národnosti než české nebo rodin z etnických menšin, (4) rodin s dětmi navštěvujícími různé typy škol (malotřídky, pro nadané žáky, sportovní gymnázia a podobně), a (5) zapojením rodin s dětmi s různými speciálními potřebami. V našem výzkumu jsme například měli možnost zkoumat specifika pravidel v rodině a

rodičovské mediace v rodině, kde dítě mělo Aspergerův syndrom a na tomto příkladu bylo vidět, že používání digitálních médií těmito dětmi může být specifické.

Pro potřeby mezinárodních šetření doporučujeme reflexi národních kontextů jednotlivých zúčastněných zemí učinit předem a zlepšit tak sladění případných požadavků. Například pokud chceme, aby děti ve vybraném vzorku uměly číst, je nutné reflektovat, že v každé zemi se děti učí číst v jiném věku. Mezinárodní šetření vedené jako komparativní výzkum by také vyžadovalo výrazně více času, především na společný postup výzkumníků při kódování a analýze dat.

6.4 Další směry budoucího výzkumu

Jak jsme již uvedli, budoucí výzkum by bylo možné zaměřit na různé specifické populace. Pro děti se specifickými potřebami nebo z etnických menšin mohou technologie hrát v životě odlišnou roli, než pro běžné děti. Užitečné by bylo také zaměření výzkumu na otázku, jako mohou technologie pomoci nějakým způsobem znevýhodněným či handicapovaným dětem.

Důležité do budoucna bude se více zaměřit na **rizika technologií pro malé děti**. Náš výzkum ukázal, že již malé děti jsou rizikům technologií vystaveny a rodiče toto riziko často **podceňují**. Je tedy třeba zodpovědět otázky: Jakým rizikům jsou mladší děti vystaveny? Jak často? Jak je vnímají? Jak se s nimi vyrovnávají rodiče? Konkrétně z pilotní studie vyvstala otázka komerčních rizik, např. zakupování aplikací omylem při nastavení automatického zaplacení nebo nákupů uvnitř aplikací. Rodiče totiž někdy vnímají používání technologií dětmi tak, že „děti klikají a hrají si“ a neuvědomují si, k čemu jejich klikání vede. Dalším rizikem jsou nevhodné obsahy, zejména násilné. Ty jsou sice někdy ve hrách ošetřeny například absencí krve či jinou barvou krve. Zmírňují však tato opatření prožitky dětí? Pilotní studie také ukázala, že již sedmileté děti se umí k nevhodným hrám (násilným či pornografickým) dostat i bez vědomí rodičů.

Specifickým tématem pro další výzkum se také ukazuje být používání chytrých telefonů malými dětmi. Telefony obecně se ukazují být prvním privátním zařízením dítěte, kde rodina respektuje jakési soukromí dítěte. Telefon také dítě vnímá jako „svoje zařízení“. Toto však sebou přináší i rizika, kdy děti umí instalovat do chytrých telefonů aplikace, které ne vždy mohou být pro dítě bezpečné. Do budoucna je třeba na tuto oblast se zaměřit v dalším výzkumu.

Další téma je používání nových médií namísto televize, především pro sledování videí či pořadů pro děti. S tím se vážou nová rizika a možnosti spojené s tímto fenoménem - například jiná povaha reklam nebo jejich absence, televizní program má pevný řád oproti volnosti sledování pořadů na jiném zařízení. Doporučujeme proto ověřit výhody a nevýhody používání technologií v této roli.

Zajímavým se jeví také téma vztahu **online aktivit v kontextu běžného života** a aktivit s ním spojených. Zjistili jsme, že technologie mají v rodinách mnoho funkcí a současně, že názory dětí a rodičů jsou provázané. Rodinu můžeme chápat jako komplexní systém, kde chování, vnímání a prožitky jednoho člena rodiny (ať už dospělého nebo dítěte) ovlivňují další členy. Ukazuje se jako potřebné zkoumat roli technologií v kontextu rodinného života obecně a nesoustředit se pouze na používání medií.

Zdá se, že v rodinách, kde jsou technologie primárně za odměnu a existují v nich explicitní pravidla ohledně jejich používání, děti **více preferují technologie** před běžnými hračkami, než v rodinách, kde jsou technologie pouze jednou z možných činností, která není nutně za odměnu. Je možné, že děti s implicitními pravidly uvádějí mezi oblíbenými činnostmi primárně hraní si s běžnými hračkami jako je

lego, panenky, sportovní aktivity. Naopak děti se striktnějšími pravidly mají na prvních příčkách žebříčku oblíbených aktivit častěji technologie. Nevíme ovšem, zda rodiny, kde mají stanovená pevná pravidla, je nestanovily až na základě většího bažení dítěte po technologiích, aby je „ochránily“, jak popisujeme v sekci 4.4 Jak rodiče usměrňují používání technologií dětmi?. Doporučujeme tyto domněnky ověřit v longitudinálním výzkumu. Pochopení souvislostí rodičovských pravidel a používání technologií dětmi by přineslo hlubší porozumění tomu, jaká je správná rodičovská mediace pro děti věku do 8 let. Je například vůbec správné děti v tomto věku v používání technologií výrazně omezovat? Pokud ano, ztrácí tím dítě něco? Pokud ne, co to dítěti přináší do budoucna? Dále se můžeme ptát, zda existují nějaké skupiny dětí, kterým lze technologie pro jejich rozvoj doporučit více než jiným skupinám? A naopak existují skupiny dětí, kde je možné doporučit používání technologií výrazně omezit? To všechno jsou otázky, které rodiče každodenně řeší a na které výzkum zatím nezná odpovědi.

7 Závěr

V provedeném výzkumu jsme se zabývali používáním technologií u sedmiletých dětí, dále tím, jak děti i jejich rodiče technologie vnímají, jakou roli technologie v rodinném kontextu digitální média hrají a jaká dávají rodiče pravidla pro používání technologií dětmi. Za tím účelem jsme navštívili deset rodin a provedli interview jak s rodičem či oběma rodiči, tak se sedmiletým dítětem, případně i jeho sourozenci.

Ukázalo se, že nová média jsou **stabilní součástí života dětí v mnoha rodinách**, přičemž se liší míra jejich použití jak z hlediska času, který děti s technologiemi tráví, tak z hlediska spektra aktivit, které provádějí. To je v rodinách spojeno s celkovým postojem rodičů k novým technologiím: nakolik je vnímají jako přirozenou součást života dětí, nakolik je vidí jako něco „virtuálního - technického“ mimo rámec běžného života a jak vnímají přínosy a rizika, které jsou s nimi spojovány. Tyto postoje jsou pak spojeny s implicitními i explicitními mediačními strategiemi, které rodiče uplatňují, a které jsou součástí celého výchovného stylu a fungování v rodině.

Digitální svět tedy je součástí života dětí, ovšem takto malé děti se v něm teprve začínají orientovat. Ještě běžně nepoužívají internet k hledání nových zájmů či navazování nových sociálních kontaktů. Používají média **k obohacení činností, které již dělají „offline“**: hrají hry, sledují videa, hledají informace do školy nebo vztažené k jejich koníčkům, společně s rodiči online i nakupují. Pro rodiče pak představují nová média také možnost jak dítě „zabavit“. Média tak nepřináší dětem a rodičům jen přímé zisky (zejména zábavu a informace), ale jsou užitečné i zprostředkovaně, kdy například zastávají v mnoha případech i funkci opatrovníka dětí. Rodiče dětem přiznávání obecně snazší učení se zacházení s technologiemi, ale zároveň poukazují na to, že děti ještě nedokáží dobře rozlišovat obsahy na internetu.

I děti reflektují, že ještě nemají potřebné zkušenosti při zacházení s technologiemi a bojí se možných rizik, patrně především prostřednictvím obav rodičů. Samotné děti při setkání s rizikem však často **nedokážou riziko rozpoznat či reflektovat**. Přesto se obavy u rodičů váží především k blížící se adolescenci, v níž děti začínají sociálně žít online – například díky online sociálním sítím. Sociální sítě a setkávání se s cizími lidmi z internetu jsou právě tím, čeho se rodiče do budoucna nejvíce bojí. **Rodiče však podceňují již současná rizika**, jelikož se domnívají, že „děti si na internetu jen hrají“, což není jako riziko dostatečně vnímáno. Mnoho z dětí v našem výzkumu se však setkává ve hrách s násilnými obsahy, popisují komerční rizika, jedna holčička vyhledávala stránky o hubnutí a měla ve svém telefonu nainstalovanou „svlékací hru“ pro dospělé.

Nová média jsou v domácnosti často sdílená, což umožňuje rodičům kontrolovat jejich použití a tím bránit některým rizikům. Jak jsme uvedli, určitou výjimkou jsou mobilní (především chytré) telefony. Ty dávají rodičům velkou kontrolu a možnost dohledu nad offline aktivitami dítěte, které se se začátkem školní docházky stále více odehrávají mimo okruh rodiny. Telefon je pro rodiče prostředkem, jak monitorovat bezpečí dítěte. Současně je ale médiem, u nějž **rodiče ztrácí přehled a kontrolu nad aktivitami dítěte v online světě**, případně mohou i podcenit digitální dovednosti dětí

7.1 Doporučení pro rodiče

Na základě našich výsledků lze formulovat několik hlavních doporučení pro rodiče a další dospělé podílející se na výchově dětí:

- Jak jsme uvedli výše, někteří rodiče podceňují rizika technologií pro děti do 8 let. **Rodiče by s riziky měly být lépe obeznámeni** a nezaměřovat se v mediaci pouze na často médii popisovaná (a minimálně rozšířená) rizika typu závislosti na internetu, setkání s pedofily či kyberšikanu.
- Naše zjištění dále poukazují na to, že mnohé problémy je nutno řešit i na dalších úrovních, nejen na úrovni primární rodiny. Na lokální úrovni je potřeba dbát na **komunikaci pravidel používání technologií** a sladit výchovné přístupy mezi rodiči a školou. Ty se mohou lišit, což někdy vyvolává problémy, například pokud dítě ve škole získává přístup k obsahu (např. násilným hrám), který je v rodině dítěti zakazován.
- Specifické a často přinášející menší kontrolu, může být také používání médií dětmi u prarodičů, či dalších příbuzných. Rodiče by měly používání technologií diskutovat i v dalších prostředích, kde se děti vyskytují. Především prarodiče mohou být ještě méně informování o rizicích používání technologií než samotní rodiče dětí.
- Je také třeba reflektovat, že **děti ještě kognitivně dostatečně nedokáží zhodnotit obsah na internetu** a důsledky všech svých akcí. Bylo by vhodné lépe zajistit, aby se děti nedostávaly k nevhodnému obsahu – rodiče by měly děti kontrolovat při sledování online obsahů, případně samotným dětem pouštět pouze offline obsahy a třeba i odpojit zařízení od internetu.
- Na úrovni řízení poskytování obsahů dětem by bylo vhodné **prosadit nutnost registrace dětí do aplikací s audiovizuálním obsahem**, která by pak selektovala nabídku videí s ohledem na věk uživatele. Také by prospělo zavedení jasného systému označování a rozlišování placených a neplacených aplikací, děti by k placeným aplikacím neměly mít vůbec přístup. Pozornost by se také měla věnovat možnostem regulace přístupu k obsahům na internetu z mobilních zařízení.
- Rodiče by se měly zaměřit na **pozitivní obsahy**, které skrze média svým dětem poskytují. Přístup k internetu by měly mít děti zatím omezený ve všech zařízeních, například pouze na stránky, kde mají rodiče ověřené, že jsou pro děti bezpečné obsahy. K tomuto účelu lze doporučit použití specializovaného software určeného pro rodiče.
- Z hlediska poskytovatelů obsahů by bylo vhodné vyvinout **specializované portály pro rodiče**, které například soustřeďují na jednom místě různé vzdělávací obsahy či hry, které jsou pro děti vhodné. Lze také doporučit vytvoření specializovaného portálu her, které rozvíjí schopnosti dětí a jsou současně pro ně bezpečné. Rodičům by to usnadnilo orientaci v nepřeberném množství her a obsahů, které internet nabízí.

Výše uvedené můžeme shrnout v jedné větě následovně: Rodiče dětí do osmi let by neměli podceňovat rizika technologií pro děti a měli by se soustředit na poskytování kvalitních a bezpečných her a (online) obsahů pro své děti.

8 Použitá literatura

Findahl, O. (2013). *Swedes and the Internet 2013*. Stockholm: The Internet Infrastructure Foundation.

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full findings.* LSE, London: EU Kids Online. Retrieved from http://eprints.lse.ac.uk/33731

Ólafsson, K., Livingstone, S., & Haddon, L. (2014). *Children's Use of Online Technologies in Europe. A review of the European evidence base*. LSE, London: EU Kids Online. Revised edition.